

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

**2021-жылдын биринчи жарым
жылдыгынын жыйынтыгы боюнча**

Декабрь, 2021

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага	Жениш Н.
Кеңештин мүчөлөрү:	Жакыпов М. Каракожаев А. Козубеков А. Лелевкина Э. Султанкулов И.
Жооптуу катчы	Абдырахманов М.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон өтүп, № 1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2021

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 61-22-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: mabdyrahmanov@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Отчеттогу статистикалык, аналитикалык жана эсептик маалыматтар/баа берүүлөр отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча келтирилген.

Бул басылмада колдонулган эсепке алуу ыкмалары же мурдагы маалыматтар өзгөрүшү мүмкүндүгүнөн улам, буга чейин жарыяланган маалыматтар өзгөртүлүшү ыктымал, демек 10 жыл ичиндеги маалыматтарга өзгөртүү киргизилиши мүмкүн.

Сандар тегеректелишинен улам, суммасын эсептөөдө акыркы катардагы эсептерде дал келбестиктер келип чыгышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Улуттук банктын өткөн жыл ичинде аткарган иши жөнүндө толук маалымат камтылган отчету болуп саналат. Отчетто экономиканын реалдуу секторундагы, финансылык жана тышкы секторлордогу өзгөрүүлөргө баа берүүлөр, Улуттук банктын акча-кредит чөйрөсүндө, банк жана төлөм системалары, банк эмес финансы-кредит уюмдары секторунда кабыл алган чечимдери жана иш-аракеттери тууралуу маалымат, анын ичинде финансылык отчет, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалымат жана статистикалык тиркемелер камтылат. Басылма мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык жана финансылык көрсөткүчтөрү боюнча статистикалык маалымат камтылат. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Отчет аркылуу коомчулукка Улуттук банктын инфляциянын негизги факторлору жана Кыргыз Республикасынын тышкы жана ички чөйрөлөрүндө экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөрдү иликтөөнүн жана болжолдоолордун негизинде акча-кредит саясаты чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдери тууралуу маалымат берилет. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары чагылдырылат жана анда төлөм теңдеми, тышкы соода жүргүзүү, эл аралык камдар, тышкы карыз жана эл аралык инвестициялык позициялар, ошондой эле төлөм теңдемин түзүүдө колдонулуучу метамаалыматтар жана маалымат базасы камтылат. Чейрек сайын - февраль, июнь, август, ноябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кабыл алынган жоболор, нускоолор жана башка ченемдик укуктук актылар. Журнал болжолу менен ай ичинде бир жолу мамлекеттик жана расмий тилдерде басылып чыгат.

Улуттук банктын басылмалары бекитилген тизмеге ылайык таркатылат, ошондой эле Улуттук банктын расмий интернет-сайтында www.nbkr.kg/Басылмалар дареги боюнча жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	6
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү	17
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	19
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу	22
II. БАНК СЕКТОРУ	28
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары.....	28
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	32
2.2.1. <i>Кредиттик тобокелдик</i>	32
2.2.2. <i>Ликвиддүүлүк тобокелдиги</i>	39
2.2.5. <i>Пайыздык тобокелдик</i>	43
2.2.6. <i>“Дуушарлануу” тобокелдиги</i>	44
2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү	46
2.3.1. <i>Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү</i>	46
2.3.2. <i>Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү</i>	47
2.3.3. <i>Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү</i>	48
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	49
3.1. Негизги тенденциялар	49
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери	52
3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү.....	56
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	58
V. БАНК СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	62
ГЛОССАРИЙ	64
КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	66

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан 2012-жылдан тартып жарыяланып келет. Отчеттун негизги максаты – коомчулукка республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө маалымдоо саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам финансылык тең салмаксыздык жана таасирлер орун алган шартта да финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары Улуттук банк акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансы рыногунун катышуучулары жана финансылык туруктуулук маселелерине кызыгуусун арткан жактар үчүн каралган.

КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси	26
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүшүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү	27
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: кредиттөө	36
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар	37
5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери	42
6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү ...	54

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2021-жылдын биринчи жарымында Кыргыз Республикасынын экономикалык жигердүүлүгүнүн калыбына келиши өлкөдө жана дүйнөдө эпидемиологиялык жагдайдан улам жай жүргөн. Экономикада инфляциялык процесстердин күч алышы байкалган, анын негизги себеби катары дүйнө жүзү боюнча азык-түлүк товарларына жана КММга баалардын өсүшү саналган.

Тышкы экономикалык факторлор терс таасирин тийгизсе да кыргыз сомунун АКШ долларына карата алмашуу курсу салыштырмалуу туруктуу динамикада калыптанган.

Отчеттук мезгилде банк секторунун негизги көрсөткүчтөрү: активдердин, капиталдын, депозиттик базанын, кредит портфелинин жана финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн өсүшү белгиленген.

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунда системалуу тобокелдиктер белгиленген жана алар “орточо” катары бааланган. Банк сектору капитал шайкештигинин жогору деңгээлине ээ, бул мындан ары финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу үчүн потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Ченемдик укуктук базаны өнүктүрүү иши негизинен коронавирус инфекциясынын жайылып кетишинен улам кризистин кесепеттерин текшилөөгө жана банктык кызматтарды сунуштоо үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө багытталган.

Системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдик деңгээли Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди, ликвиддүүлүктүн сакталып турган жогору деңгээлин тескөө механизмдеринин, камсыздандыруу депозиттеринин жана алдын ала төлөм системасынын эсебинен минималдуу деңгээлде орун алган. Эпидемиологиялык жагдай учурунда төлөм системасынын иш үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу үчүн Улуттук банк тарабынан тиешелүү чаралар көрүлгөн.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2021-жылдын биринчи жарымында Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келишине отчеттук мезгилдин акырында эпидемиологиялык жагдайдын начарлашы менен катар алтын кенин казып алуу секторунда өндүрүш көлөмүнүн терс динамикасы таасирин тийгизген.

Кароого алынган мезгил ичинде дүйнө жүзү боюнча азык-түлүк товарларына баалардын жогорулашына түрткү берген инфляциялык процесстердин күч алышы, ушундан улам, өлкөдө социалдык жактан маанилүү товарларга баалардын жогорулоосу, ошондой эле КММга баалардын өсүшү байкалган.

Тышкы шарттар

Кыргыз Республикасынын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүнүн көпчүлүгүндө 2021-жылдын биринчи жарымында 2020-жылы мамлекеттик колдоо чараларынан улам жана бюджет жана акча-кредит саясатын кыйла жеңилдетүүдөн улам экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келиши белгиленген. Муну менен катар глобалдуу финансылык рыноктордогу суроо-талаптын кыйла жанданышы өлкөлөрдө инфляциялык процесстердин күч алышына олуттуу таасирин тийгизген.

Казакстан Республикасында 2021-жылдын биринчи жарымында коронавирусу инфекциясына байланыштуу күтүүсүз жагдайдан улам шартталган төмөндөөдөн кийин экономиканын калыбына келиши белгиленген. Кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча Казакстан Республикасынын ИДӨсү 2,4 пайыз өлчөмүндө калыптанган. Өлкөнүн экономикалык жигердүүлүгүнүн калыбына келиши дүйнөлүк экономиканын жанданышы, мамлекет тарабынан көрүлгөн кризиске каршы чаралар, карантиндик чектөөлөрдү жеңилдетүү, экономиканын өндүрүү иши жүргүзүлбөгөн секторлорунда инвестициялоону демилгелөө, калктын эмгек акысын жогорулатуу жана өлкөнүн кредиттерди төлөө жагында алгылыктуу көрсөткүчтөрү менен шартталган. Экинчи жагынан, экономикалык өсүштүн дароо калыбына келиши жана дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда баалардын өсүшү менен катар ички керектөө суроо-талабынын жогорулашы Казакстан Республикасында инфляциянын тездешине таасирин тийгизген.

Кароого алынган мезгилде эсептик чен деңгээли өзгөрүүсүз калган, анткени ал инфляциялык процесстер динамикасын контролдоону сактап турууга жана орто мөөнөттүү келечекте инфляциянын акырындап басаңдатууга жетишүүгө мүмкүндүк берген. Бирок кийинчерээк айкын инфляция анын болжолдонгон баа берүүлөрүнө дал келбесе жана проинфляциялык факторлорго тиешелүү тобокелдиктер орун алса акча-кредит саясатынын талаптарын күчөтүү чечими кабыл алынат.

Отчеттук мезгилде жеңилдетилген акча-кредит саясаты жана бюджеттик чаралар, анын ичинде кредиттик жигердүүлүк аркылуу Россия Федерациясында да экономикалык жигердүүлүк жана ички суроо-талап колдоого алынган. Керектөө жана инвестициялык суроо-талаптын туруктуу өсүшү байкалган. Россия экономикасына ошондой эле тышкы суроо-талап да таасирин тийгизип, анын арымдуу өсүшү уланган.

Жарым жыл жыйынтыгы боюнча Россия Федерациясынын экономикасына 2020-жылдын тиешелүү мезгилине карата 4,8 пайыз чегинде баа берилген. Мында Россия экономикасынын өсүшүнүн калыбына келүү процесси аяктагандыгына жараша басаңдай баштаган. Өлкө ИДӨсү июнь айында бир ай мурдагы 11,6 пайызга өсүштөн кийин жылдык мааниде алганда 8,9 пайызга жогорулоо менен пандемияга чейинки деңгээлге жеткен. Ошону менен бирге суроо-талаптын дароо

калыбына келиши туруктуу инфляциялык басымды түптөгөн, ал сунуштоо жагында чектөөлөрдөн улам күч алган. Түптөлгөн тенденцияларды эске алуу менен негизги чен жарым жыл ичинде жылдык 4,25 пайыздан 5,50 пайызга чейин жогорулатылган.

Өтүп жаткан жылдын биринчи жарымында кытай экономикасынын жанданышы бир калыпта болгон эмес: 2021-жылдын экинчи чейрегинде экономикада алгачкы үч ай ичиндеги 18,3 пайыз чегинде рекорддук мааниден кийин 7,9 пайыз чегинде кыйла төмөн арым катталган. Мында экономиканын андан ары кыскаруу тобокелдиктери жаңы дуушарлануу учурларынын өсүшүнө байланыштуу өлкөдө коронавирустун дароо тарап кетишине бөгөт коюу үчүн көрүлүп жаткан чараларды күчөтүү мүмкүнчүлүгүнүн алкагында сакталып турат.

Ички шарттар

Ички дүң өнүм

2021-жылдын январь-июнь айларында Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүктүн калыбына келиши бир калыпта жүргөн эмес, ал кароого алынган мезгилдин акырына карата басаңдаган. Алсак, өтүп жаткан жылдын алгачкы алты айынын жыйынтыгы боюнча өлкөнүн экономикасы өтүп жаткан жылдын январь-май айларындагы 1,6 пайызга төмөндөдөн кийин 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 1,7 пайыз деңгээлинде катталган. Отчеттук мезгилде экономиканын терс көрсөткүчү “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларында өндүрүш көлөмүнүн 33,5 пайызга төмөндөшүнөн тышкары курулуш көлөмүнүн 14,2 пайызга төмөндөшү менен да шартталган. Мында Кумтөрдү эске алуусуз ИДӨнүн өсүш арымы 2021-жылдын экинчи чейрегинде алгылыктуу чекте катталуу менен алгачкы алты айдын жыйынтыгы боюнча 3,7 пайызды (2020-жылдын январь-июнь айларында 7,3 пайызга төмөндөө) түзүү менен өтүп жаткан жылдын биринчи чейрегинде (-)4,5 пайыз чегинде белгиден кийин 11,6 пайыздык белгиге жеткен.

ИДӨ дефлятору 13,9 пайыз өлчөмүндө алгылыктуу чекте түптөлгөн, бул 2020-жылдын январь-июнь айларына салыштырмалуу 9,6 пайыздык пунктка жогору.

Кызмат көрсөтүүлөр секторун мүнөздөгөн көрсөткүчтөр алгылыктуу динамикага ээ болгон. Транспорт ишинде (+19,2 пайыз), дүң жана чекене соода жүргүзүүдө (+10,0 пайыз), маалымат жана байланыш (+4,0 пайыз) ж.б. секторлордо жакшыруу байкалган. Ошону менен бирге 2020-жылдын январь-июль айларында пайдалуу кен байлыктарды өндүрүү отчеттук мезгилде 2,1 пайызды түзүү менен алгылыктуу динамикада түптөлгөн. 2021-жылдын январь-июнь айларында айыл чарба продукциясын дүң чыгаруу көлөмүнүн 2020-жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырмалуу 1,3 пайызга өсүшү мал чарба тармагында продукцияны өндүрүшүн көбөйтүүдөн улам шартталган.

Өнөр жай (-2,9 п. п.), курулуш (-0,9 п. п.) жана продукттарга таза салыктар (-0,2 п. п.) сыяктуу экономика секторлору экономиканын төмөндөшүнө терс салым кошкондугу белгиленген.

Өтүп жаткан жылдын биринчи жарымында өнөр жай өндүрүш көлөмүнүн 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу 11,7 пайызга кыскарышы фармацевтика продукциясын (36,5 пайызга), негизги металлдарды жана даяр металл буюмдарды, ошондой эле химиялык продукцияларды (31,2 пайызга) өндүрүү көлөмүнүн төмөндөшүнө байланыштуу болгон.

Ички (3,6 пайызга) жана тышкы (37,3 пайызга) каржылоо булактарынын эсебинен 2020-жылдын январь-июнь айларына салыштырмалуу негизги капиталга инвестициялоо көлөмүнүн төмөндөшүнүн алкагында курулуш көлөмү 14,2 пайызга азайган. Негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн кыскарышы, айыл чарбасын, токой чарбасын жана балык уулоону, электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоону, маалымат жана байланышты, кыймылсыз мүлк менен операцияларды, мамлекеттик башкарууну жана коргонууну, билим берүүнүн, саламаттык сактоону, ошондой эле турак жай курулушун эске албаганда, экономикалык ишкердиктин көпчүлүк түрүнө тиешелүү объекттер курулушунда белгиленген.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы

	2020-ж. январь-июну			2021-ж. январь-июну		
	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100	-5,6	-5,6	100	-1,7	-1,7
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	9,3	1,0	0,1	9,8	1,3	0,1
Өнөр жайы	25,1	0,4	0,1	22,8	-11,7	-2,9
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	1,9	10,1	0,2	2,3	2,1	0,0
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	20,1	-0,2	0,0	17,3	-16,2	-3,3
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	2,9	0,6	0,0	2,8	6,1	0,2
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,2	-16,5	-0,05	0,3	44,3	0,11
Курулуш	6,1	-8,8	-0,6	4,7	-14,2	-0,9
Көрсөтүлгөн кызматтар	48,6	-9,1	-4,4	47,7	4,4	2,2
<i>Дүң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	13,4	-15,9	-2,4	14,8	10,0	1,3
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	3,1	-34,6	-1,6	4,0	19,2	0,6
<i>Маалымат жана байланыш</i>	3,1	-5,9	-0,19	2,9	4,0	0,12
<i>Башкалар</i>	28,9	-1,0	-0,2	26,0	0,3	0,1
Азык-түлүктөн таза (субсидияларды эсептен алып салуу менен) салыктар	10,9	-5,6	-0,8	15,0	-1,7	-0,2

Булагы: КР УСК

Инфляция

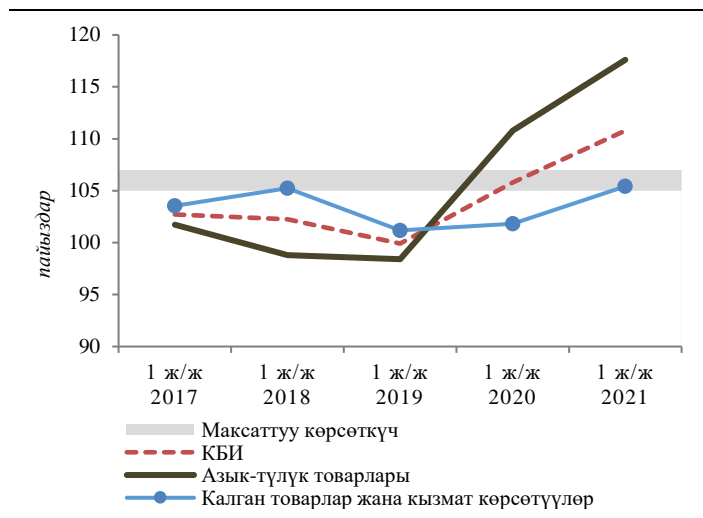
2021-жылдын биринчи жарымында инфляция июнь айында жылдык мааниде 14,2 пайызды түзүү менен жогорулоо динамикасына ээ болгон (январь айында – 10,1 пайыз). Негизинен, бул дүйнө жүзүндө, анын ичинде ЕАЭБ өлкөлөрүндө азык-түлүккө баалардын жогорулоо тенденциясынан улам, ошондой эле ички жана тышкы суроо-талаптын акырындап калыбына келишинен улам тамак-аш продукттарына баалардын жогорулашын шарттаган. Буга 2021-жылы Россия рыногунда мунай заттарына дүң-чыгаруу баалары сыяктуу эле, иштетилбеген мунайга дүйнөлүк баалардын да жогорулашынан улам күйүүчү-майлоочу материалдарга (КММ) баалардын кыйла жогорулоосу кошумча таасирин тийгизген. Россия мунай иштетүү заводдорунда бензинди берүү бааларынын өсүшүн эске алсак, КММга баалардын андан ары да жогорулашы күтүлүүдө.

Мына ушул факторлорго таянсак, ошондой эле бардык өндүрүштүк ырааттуулукту эске алганда КБИнин калган топторуна баалардын өсүшү белгиленген.

Ошону менен бирге тамеки продукциясына акциздин жогорулашынын алкагында «алкоголдук ичимдиктер жана тамеки продукциялары» тобуна баалардын жогорулашы байкалган. Ошондой эле кызмат көрсөтүүлөр секторунда жана азык-түлүктөн башка товарларга баалардын жогорулоосу белгиленген.

COVID-19 коронавирус инфекциясынын жайылышынан улам түптөлгөн кризис учурунда Улуттук банк, мурдагыдай эле, тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугун камсыздоо багытында ишин жүргүзгөн.

1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жыл башынан тартып өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтолмо)

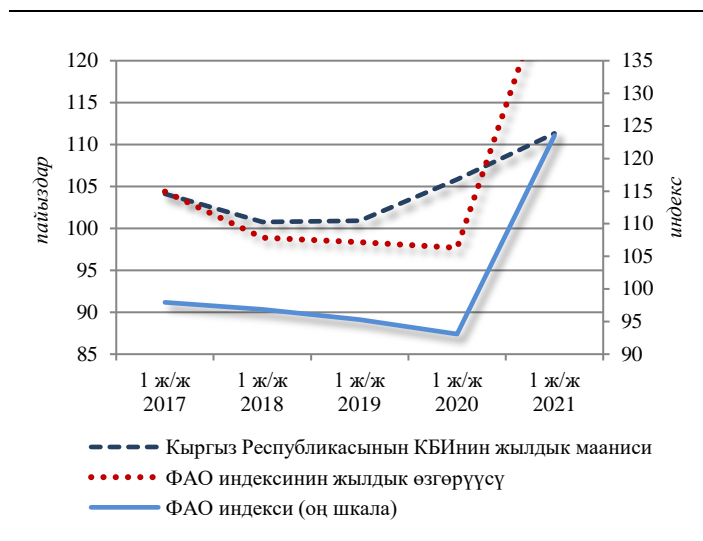
Булагы: КР УСК

өсүшүнүн жана товар өндүрүлгөн өлкөлөрдө алардын наркынын жогорулашынын эсебинен шартталган.

Азык-түлүккө баалардын өсүшүнө таасирин тийгизген негизги факторлордун арасынан дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын өсүшүн, жергиликтүү продукция запасынын азайышын, азык-түлүк товарлар импортунун олуттуу үлүшүн, 2021-жылы түптөлгөн алгылыксыз аба-ырайы шарттарынан улам себүү иштеринин кечиктирилишин жана түшүм алуу жагында белгисиздикти белгилөөгө болот.

Мына ушул факторлордун алкагында, ошондой эле дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда түптөлгөн жагдайды эске алганда, 2021-жылы дүйнө жүзүндө сыяктуу эле, өлкөбүздө да азык-түлүк товарларына баалардын жогорулашы тобокелдиктери сакталып турат.

1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы

Булагы: КР УСК, www.fao.org

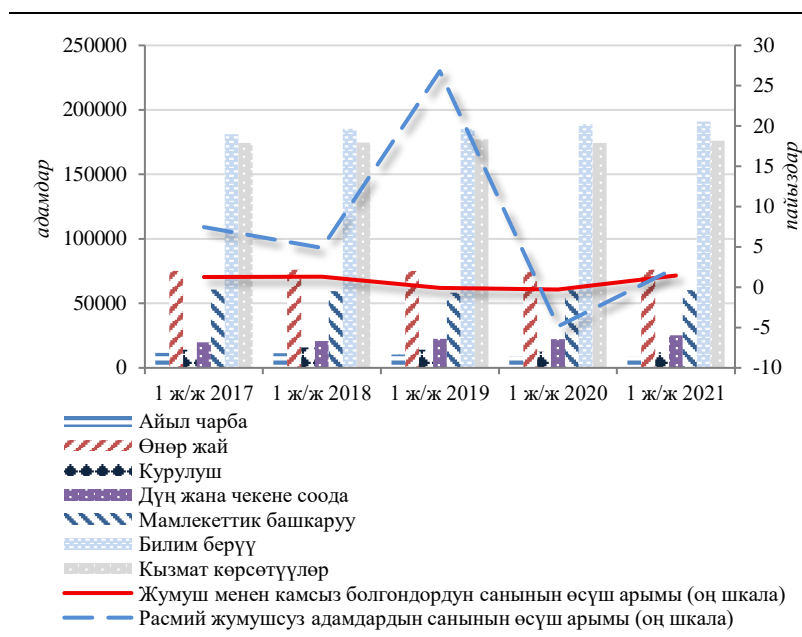
Инфляциянын өсүшүн шарттаган негизги себеп катары азык-түлүк товарларына баалардын кескин өсүшү саналган (2020-жылдын июнь айына салыштырганда 2021-жылдын июнь айында баа 22,8 пайызга жогорулаган).

Кыргызстан экономикасында республикада керектелген азык-түлүк товарларынын көпчүлүк үлүшү импорттолуп алынат, ушундан улам биздин өлкө азык-түлүккө баалардын өзгөрүүсүнөн кыйла көз каранды. Кароого алынган мезгил ичинде этке, өсүмдүк майына, жемиштерге жана жашылчаларга, кантка баалардын кыйла өсүшү белгиленген (жалпы салымы – 9,8 пайыздык пункт), бул негизинен кошуна өлкөлөргө этти экспорттоо көлөмүнүн

2021-жылы дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баалардын волатилдүү динамикасы белгиленген. Жалпы алганда баалардын өсүшү уланган, ошол эле учурда 2021-жылдын биринчи жарымынын акырында экспортөр-өлкөлөрдө сезондук түшүм жыйноонун алкагында тамак-аш продукттарына дүйнөлүк баалардын бир аз төмөндөшү байкалган. Он эки ай ичинде биринчи жолу июнь айындагы ФАО көрсөткүчүнүн азайышы өсүмдүк майына, данга жана сүт азыктарына баалардын төмөндөшүнө байланыштуу түптөлгөн, ал эми кантка жана этке баалар салыштырмалуу жогору болгон.

Эмгек рыногу жана эмгек акы

1.1.3-график. Расмий иштегендердин жана жумушсуздардын саны

Булагы: КР УСК

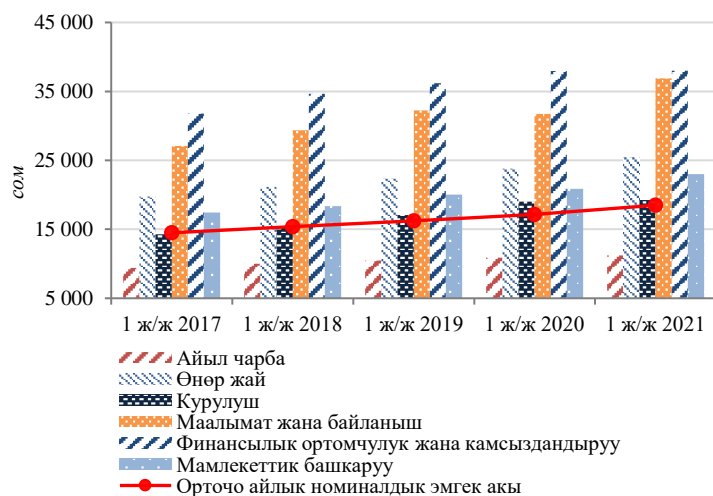
сальштырганда расмий катталган жумушсуздардын санынын өсүшүнүн негизги себептеринин бири катары COVID-19 пандемиясы саналган, анын натыйжасында 2021-жылы да иш орундарынын кыскарышы уланган.

Мындан тышкары, кароого алынган мезгил ичинде катталган жумушсуздуктун өсүшүн шарттаган себеп катары өтүп жаткан жылы карантиндик режимдин жоктугун белгилеп кетүүгө болот, анткени 2020-жылы жумушсуздардын санынын өсүш арымы карантиндик чараларды киргизүүдөн улам басаңдаган, анын натыйжасында көптөгөн адамдар каттала алган эмес¹. Буга кошумча Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги расмий жумушсуздук деңгээлинин өсүшүн өтүп жаткан жылдын биринчи жарымында өлкөгө кайтып келген эмгек мигранттарынын санынын өсүшүнө байланыштуу келип чыккандыгын билдирген, алар жумуш издөө максатында мамлекеттик иш менен камсыздоо кызматына катталышкан.

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин маалыматына ылайык, жумуш менен камсыздоо боюнча мамлекеттик органдарда жумуш издеп катталгандардын саны 2021-жылдын 1-июлуна карата 104,8 миң адамды түзгөн, бул 2020-жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда 4,6 пайызга көп. 2021-жылдын 1-июлуна карата катталган жумушсуздардын саны 80,5 миң адам чегинде түптөлгөн, бул 2020-жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 2,4 пайызга көп. Катталган жумушсуздук деңгээли экономикалык жигердүү калктын 3,1 пайызын түзгөн. Өткөн жылга

¹ Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин оозеки маалыматы боюнча, 2021-жылдын май айы.

1.1.4-график. Ишканалардын жана уюмдардын кызматкерлеринин экономикалык иш түрү боюнча ай ичиндеги орточо номиналдык эмгек акысы

Булагы: КР УСК

Кызматкердин орточо айлык номиналдык эмгек акысы 19,4 миң сомду түзүп, 2020-жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 7,9 пайызга өскөн. Орточо айлык эмгек акынын өсүш арымынын кыйла жогорулашы транспорттук иш жана жүктөрдү сактоо (28,1 пайыз), маалымат жана байланыш (18,3 пайыз), кесиптик, илимий жана техникалык ишкердик (15,3 пайыз) жана кыймылсыз мүлк менен операциялар чөйрөсүндө (12,5 пайыз) белгиленген. 2021-жылдын биринчи жарымында реалдуу эмгек акы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,6 пайызга төмөндөгөн.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн экономикасынын отчеттук мезгил аралыгында акырындап калыбына келишинин алкагында мамлекеттик финансы секторунда негизинен салыктык түшүүлөрдүн өсүшүнүн эсебинен бюджеттин ресурстук бөлүгүнүн жогорулашы байкалган. Чектөөлөр жеңилдетилгендиктен калктын ишкердик жигердүүлүгүнүн күч алышы, товарларга баалардын дүйнө жүзү боюнча жогорулашы көрсөткүчтөргө алгылыктуу таасирин тийгизген, бул бюджетке салыктык түшүүлөрдүн өсүшүн жана валюта курсунун орточо туруктуу болушун шарттаган. Бюджеттик мекемелерден түшкөн социалдык-маанилүү чыгаша статьялары боюнча, анын ичинде “эмгек акы”, “Социалдык фондго чегерүүлөр”, “дары-дармектер”, “тамак-аш”, “жөлөк пулдар”, “стипендиялар” жана “мамлекеттик карызды тейлөө” сыяктуу статьялар боюнча бардык билдирмелер толук көлөмдө канааттандырылган.

Алсак, 2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча мамлекеттик бюджет профицити түптөлгөн, ал 2020-жылдын ушул эле мезгилиндеги тартыштыкка каршы (16,6 млрд сом же ИДӨгө карата 6,8 пайыз) 1,4 млрд сомду же ИДӨгө карата 0,5 пайызды түзгөн. 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда операциялык ишкердиктен мамлекеттик бюджет кирешеси 52,5 пайызга же 31,7 млрд сомго көбөйүү менен 92,0 млрд сомду же ИДӨгө карата 34,0 пайызды түзгөн. Мында, чыгашалар 11,7 пайызга же 8,2 млрд сомго өсүү менен 78,0 млрд сомду же ИДӨгө карата 28,8 пайызды түзгөн.

Финансылык эмес активдерди сатып алуу операцияларына бюджеттик каражаттардын таза агылып чыгышы 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 1,8 эсеге же 5,6 млрд сомго көбөйүү менен 12,6 млрд сомду же ИДӨгө карата 4,7 пайызды түзгөн.

Отчеттук мезгилде эмгекке жөндөмдүү калк иштеген негизги секторлор катары билим берүү (34,7 пайыз), кызмат көрсөтүүлөр (32,1 пайыз) жана өнөр жайы (13,8 пайыз) саналган. Мында, расмий маалыматка ылайык акыркы беш жыл ичинде иш менен камсыз болгондордун саны анча өзгөрбөгөндүгүн белгилеп кетүү зарыл.

Кароого алынган мезгилде өлкөдө айыл чарбасынан тышкары, бардык экономикалык ишкердик түрлөрү боюнча эмгек акынын алгылыктуу өсүш динамикасы белгиленген. 2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча бир

Кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча мамлекеттик карыз 2020-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 0,1 пайызга төмөндөө менен 4,9 млрд АКШ долларын түзгөн.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2020-ж.		2021-ж.	
	январь-июну		январь-июну	
	млрд сом	ИДӨгө карата %	млрд сом	ИДӨгө карата %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	60,3	25,0	92,1	34,0
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	60,3	24,9	92,0	34,0
финансылык эмес активдерди сатуу	0,0	0,0	0,1	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	76,9	31,8	90,7	33,5
анын ичинде: операциялык иштен чыгашалар	69,8	28,9	78,0	28,8
финансылык эмес активдерди сатып алуу	7,1	2,9	12,7	4,7
Тартыштык (-) / Профицит (+)	-16,6	-6,8	1,4	0,5
Баштапкы тартыштык (-) / профицит (+)	-12,4	-5,1	6,3	2,3
Бюджетти каржылоо	27,9	11,6	12,5	4,6
Тышкы каржылоо	20,3	8,4	-2,2	-0,8
Ички каржылоо	7,7	3,2	14,7	5,4

Булагы: КР ФМ

Бирок келерки мезгил белгисиз катары сакталып турат, анткени калк арасында эмдөө иши жүрүп жаткандыгына карабастан, пандемия күтүүсүз багытта өрчүшү мүмкүн. Коронавирус инфекциясынын тарашынан улам терс кесепеттердин натыйжасында бюджеттик ресурстардын тартыштыгы чыгашаларды кыйла жогорулатууга мүмкүндүк бербей келет.

Кыргыз Республикасынын фискалдык саясатынын 2022-2024-жылдарга негизги багыттарына ылайык бюджеттик чыгашалар өз социалдык багытын сактап турат, мында чыгашалар артыкчылыктуу багыттарга бөлүштүрүлөт.

Мындан тышкары, орто мөөнөттүү келечекте мамлекеттик бюджетте COVID-19 каршы чараларына жана пандемиянын кесепеттерин четтетүүгө финансылык каражаттар каралат.

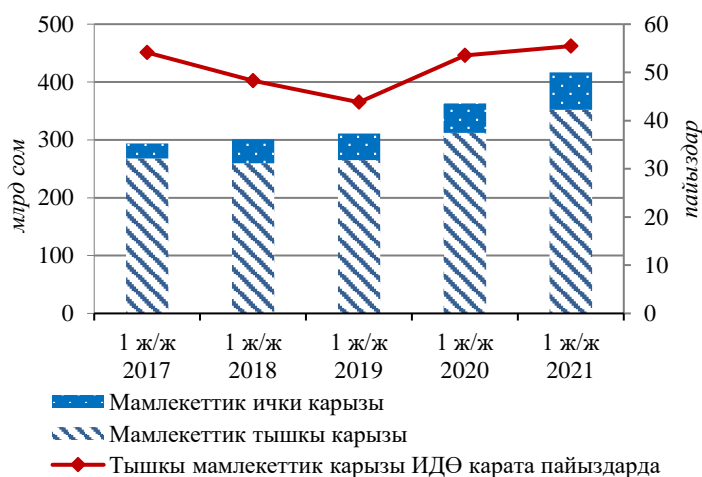
Макроэкономикалык тобокелдиктер

Кароого алынган мезгилде Кыргыз Республикасынын жана өлкөнүн соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүнүн экономикасы коронавирус инфекциясынын үчүнчү толкунунан улам жана карантиндик режим киргизилиши мүмкүндүгүнөн улам белгисиз абалда болгон. Эпидемиологиялык тобокелдик калкты эмдөө арымынын жай жүрүшү менен күч алган. Өлкөнүн ири “Кумтөр” ишканаларында продукцияны чыгаруу көлөмүнүн кыскарышы Кыргыз Республикасынын ички дүң өнүмүнүн төмөндөшүн шарттаган. Калган бардык башка нерселерди эске албаганда, кен өндүрүү көлөмүнүн андан ары кыскаруу тобокелдиги (план чегинде төмөндөтүү менен бирге) экономиканын алгылыксыз өнүгүү багытын жана анын жай арымда калыбына келишинин шарттайт. Тышкы экономикалык чөйрөдө Орто Азияда орун алып турган геосаясий тобокелдиктер, өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасынын жай арымда калыбына келиши, ошондой эле дүйнөлүк рыноктордогу проинфляциялык тобокелдиктер өлкөдө макроэкономикалык жагдайдын турукташуусун кечендетет.

Улуттук банктын болжолдоосу боюнча, 2021-жылы инфляция бир аз тездеп, монетардык эмес факторлордун таасири астында бир орундуу сандык мааниден жогору болушу күтүлүүдө. 2021-жылдын акырына негизги монетардык эмес проинфляциялык факторлор катары администрациялануучу баалардын жана тарифтердин жогорулашы (электр энергиясы жана коомдук транспорт үчүн тарифтер) жана өтүп жаткан жылдын жаз-жай мезгилдериндеги алгылыксыз климаттык шарттар саналат, ал айыл чарба продукциясын өндүрүү көлөмүнүн кыйла төмөндөшүн шарттаган.

2022-жылы товардык-чийки зат рынокторунда сунуштоонун калыбына келишинин алкагында КБИ деңгээлинин акырындап төмөндөөсү күтүлүүдө.

1.1.5-график. Мамлекеттик карыздын абалы

Булагы: КР МФ

кагаздар рыногун өнүктүрүү аркылуу ички карыз алышууну арттырууга багытталат, бул чет өлкө валютасында мамлекеттик карыздын салыштырма салмагын кыскартууга шарт түзөт, бирок ички карызды тейлөөгө чыгашалардын көбөйүшүн талап кылат.

Кароого алынган мезгилде мамлекет коронавирус жагдайын жөнгө салуу үчүн эл аралык финансылык уюмдардан кредит/грант түрүндө финансылык жардам алуусун уланткан. Тышкы карыз алышуунун жогору үлүшүнүн сакталып турушу, баалардын дүйнө жүзү боюнча жогорулашы, улуттук валютанын төмөндөшү жана мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча кирешелүүлүктүн өсүшү өлкөнүн экономикасынын кыйла тез арымда калыбына келишине тоскоолдуктарды жаратышы мүмкүн.

Мында карыз саясаты узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык институттар түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансылык институттардын саны)

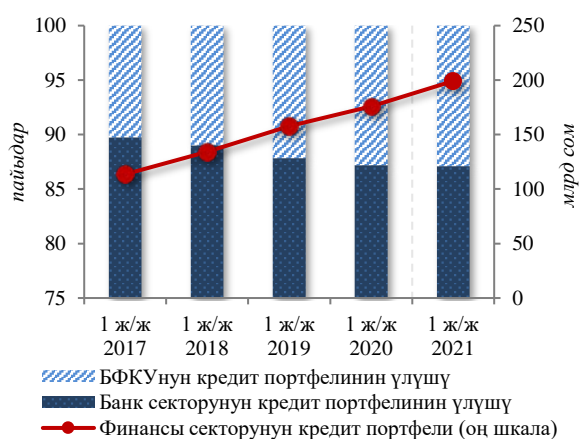
Финансы институттары	1 ж/ж 2017	1 ж/ж 2018	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021
Коммерциялык банктар	25	25	25	23	23
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	691	681	672	650	609
Банктык эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:	660	657	649	627	606
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	159	148	139	134	134
микрокредиттик компаниялар	101	98	92	87	87
микрокредиттик агенттиктер	52	42	39	38	38
микрофинансылык компаниялар	6	8	8	9	9
Адистештирилген финансы-кредит уюму	1	1	1	1	1
Кредиттик бюролору		1	2	2	2
Кредиттик союздар	114	108	96	93	91
Алмашуу бюролору	385	398	410	396	377
Гарантиялык фонд ААКсы	1	1	1	1	1
Камсыздандыруу компаниялары	19	17	17	17	-
Инвестициялык фонддор	9	4	3	3	-
Фондулук биржалар	1	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2	2

Булагы: КБ, БФКУ, КР УСК, Мамфинкөзөмөл

2021-жылдын биринчи жарымынын акырына карата банктардын жана БФКУлардын активдери 341,8 млрд сомду же ИДӨгө карата 54,5 пайызды түзгөн.

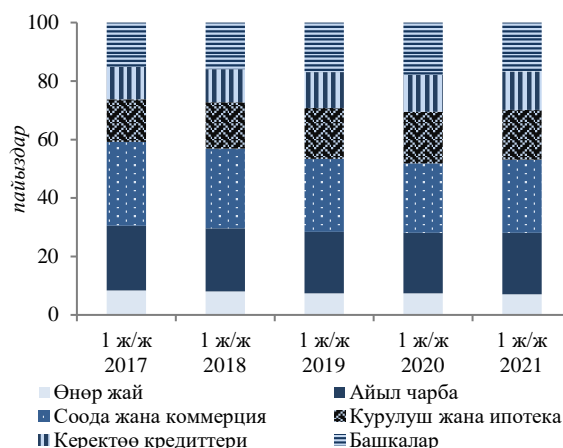
2021-жылдын биринчи жарымында финансы секторунун чогуу алгандагы кредит портфели 199,1 млрд сомду же ИДӨгө карата 31,7 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү 0,1 пайыздык пунктка азайып, 2021-жылдын биринчи жарымынын акырына карата 87,1 пайызды түзгөн (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: КБ жана БФКУ

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле соода (банктар) жана айыл чарба (БФКУ) чөйрөлөрүндө кредиттердин жогору концентрациялануусу белгиленген. Экономиканын жогоруда аталган секторлорунда финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү 2021-жылдын биринчи жарымынын акырына кредиттердин жалпы көлөмүнүн 46,0 пайызына жетүү менен 91,5 млрд сомду түзгөн (1.2.2-график).

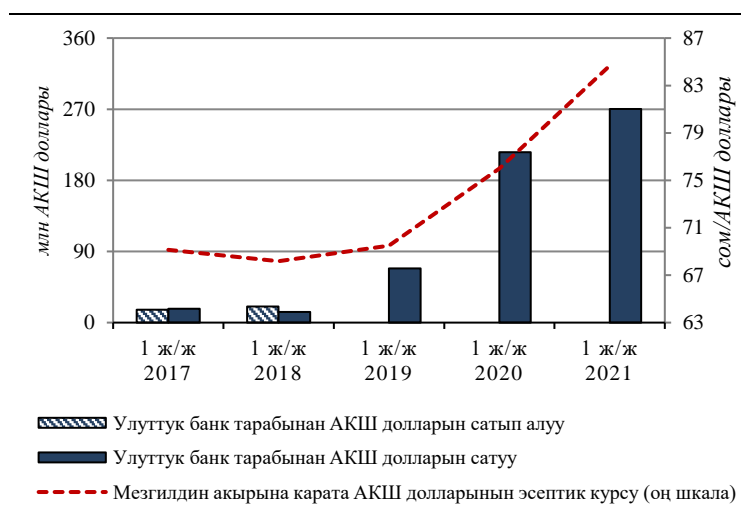
1.3. Финансы рынокторунун абалы

2021-жылдын биринчи жарымында сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун салыштырмалуу туруктуу динамикасы белгиленген. Бирок айрым мезгилдерде ички валюта рыногунда тышкы экономикалык шарттардын таасири астында чет өлкө валютасына суроо-талап сунуштан арткандыгы байкалган. Мындай учурларда Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында өзгөрүлмө алмашуу курсу режимине ылайык валюталык интервенцияларды жүргүзгөн. Акча рыногунда келишилген бүтүмдөр көлөмү 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу жогору түптөлгөн. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногунда узак мөөнөттүү баалуу кагаздар кыска мөөнөттүү баалуу кагаздарга салыштырмалуу ички сыяктуу эле, тышкы инвесторлор үчүн да кыйла артыкчылыктуу бойдон калууда. Кароого алынган мезгил ичинде Улуттук банктын ноталар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү салыштырмалуу төмөн болгон.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. АКШ доллары рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы

1.3.1.2-график. Операциялардын түрлөрү боюнча чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу көлөмү (сом эквивалентинде)

Булагы: Улуттук банк

Ички валюта рыногунда жагдай салыштырмалуу туруктуу сакталып турган. Коронавирус пандемиясы жана андан улам келип чыккан экономикалык кризис COVID-19 жаңы штаммдарынын пайда болуу тобокелдиктери менен бирге отчеттук мезгилде улуттук валютанын начарлоосуна таасирин тийгизген негизги себептерден болгон. 2021-жылдын алты айы ичинде АКШ долларынын сомго карата курсу 2,4 пайызга, 1 доллар үчүн 82,6498 сомдон 84,6640 сомго чейин жогорулаган (2020-жылдын 31-декабрына карата курска салыштырганда).

Валюта рыногунун катышуучуларынын валюталык ликвиддүүлүккө кошумча суроо-талабы же айрым мезгилдерде эл аралык финансы жана чийки зат рынокторунда өзгөрүүлөрдөн улам түптөлгөн алардын күтүүлөрүнө байланыштуу сунуштоо Улуттук банктын валюталык интервенциялары менен компенсацияланган. Кароого алынган мезгилде Улуттук банк алмашуу курсунун олуттуу өзгөрүүлөрүн текшилөө максатында 270,5 млн АКШ доллары суммасына чет өлкө валютасын сатуу боюнча

операцияларды жүргүзгөн. Чет өлкө валютасын сатып алуу боюнча операцияларды Улуттук банк жүргүзгөн эмес.

2021-жылдын биринчи жарымынын акырына карата байкалган экономикалык жигердүүлүктүн акырындап калыбына келүү тенденциясы валюта рыногунун бардык катышуучуларынын (резидент эместер менен операцияларды эске алганда) чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операцияларынын чогуу алгандагы көлөмүнүн 71,4 пайыздан 638,2 млрд сом эквивалентине чейин өсүшүн шарттаган. Операциялардын негизги бөлүгү нак формада жүргүзүлгөндүгүнө карабастан (2021-жылдын июнь айынын акырына 89,5 пайыз), 2019-жылдан тартып валюталык операциялар үлүшүнүн өсүшүнүн алгылыктуу динамикасы байкалган, алар нак эмес сегментте 6,0 пайыздан 10,5 пайызга чейин жүргүзүлүп келет. Валюталар боюнча алганда операциялар көлөмү тенгеден башка бардык негизги валюта түрлөрү боюнча жогорулаган.

Акча рыногу

Акча рыногу финансы рыногунун компоненти болуп саналат, анда 12 айга чейинки жана андан төмөн мөөнөттүү финансылык ресурстар катталган. Бул финансылык ресурстар, адатта, салыштырмалуу жогору ишенимдүүлүк жана төмөн пайыздык чен менен мүнөздөлөт. Акча рыногу экономикада финансылык ресурстарды натыйжалуу бөлүштүрүүгө өбөлгө түзгөн институттардын бири болуп саналат, ал кредиторлорго өз акча ресурстарын жайгаштыруунун эсебинен пайда алуу, ал эми карыз алуучуларга – ликвиддүүлүктү ыңгайлуу тескөө мүмкүнчүлүгүн берет. 2021-жылдын биринчи жарымында банктар аралык кредит рыногунда жигердүүлүк буга чейинки жарым жылдагыга салыштырмалуу жогорулаган, ал эми пайыздык чендер өткөн жылдарга салыштырганда төмөн түптөлгөн. Акча рыногундагы пайыздык чендер капитал рыногунда пайыздык чендерди түптөгөн факторлордун бири болгон.

2021-жылдын биринчи жарымында банктар аралык кредит рыногундагы бүтүмдөр көлөмү 20,9 млрд сомду түзгөн, бул 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 29,1 пайызга жогору. Кароого алынган мезгилде улуттук жана чет өлкө валюталарында стандарттуу бүтүмдөр жүргүзүлгөн эмес, бардык бүтүмдөр репо шарттарында ишке ашырылган. Банктар аралык рынокто орточо алынган чен 4,74 пайызды түзгөн, бул 2020-жылдын биринчи жарымында катталган 3,70 пайыздан кыйла жогору. Чендердин өзгөрүлмөлүүлүгү жалпы алганда жогору болгон эмес жана аны 2020-жылга салыштырууга мүмкүн. Орточо алынган мөөнөт жылдын тиешелүү мезгилиндеги 6,9 күндөн төмөндөп, 4,2 күндү түзгөн.

Банктардын кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн Улуттук банк тарабынан сунушталган «овернайт» кредиттеринин көлөмү кароого алынган мезгилде 14 402,9 млн сомду түзгөн, бул 2020-жылдын биринчи жарымына караганда төрт эсеге жогору. Коммерциялык банктардын каражаттарын «овернайт» депозиттерине жайгаштыруу көлөмү 528,4 млрд сомду түзгөн (2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда – 14,1 пайыз).

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Кароого алынган мезгил ичинде мурдагы жылга салыштырганда Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги ички рынокто мамлекеттик казына векселдеринин (МКВ) эсебинен карыз алышууларды кыскартуусунун алкагында МКВлар рыногунда жигердүүлүк басаңдаган. Кыска мөөнөттүү рынокто эмитент тарабынан 12 айлык² МКВлар гана сунушталган, мында март-апрель айларында аукциондор суроо-талаптын жоктугунан жана катышуучулардын санынын жетишсиздигинен аукциондор өткөрүлгөн эмес.

² Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги 2020-жылдын февраль айынан тартып 12 айлык МКВларды гана сунуштап келет.

Аукциондордун жыйынтыгы боюнча МКВлардын орточо салмактанган кирешелүүлүгү жылдын башталышынан тартып 5,92 пайыз деңгээлинде өзгөрүүсүз калган, 2020-жылдын биринчи жарымында кирешелүүлүк 5,85 пайыз деңгээлинде түптөлгөн. Кошумча жайгаштырууларды эске алганда сатуу көлөмү 2020-жылдын январь-июнь айларындагы 1,0 млрд сомдон 2021-жылдын январь-июнь айларында 285,0 млн сомго чейин кыскарган.

Отчеттук мезгилде МКВларды сатып алуу/сатуу боюнча экинчилик рынокто операциялар жүргүзүлгөн эмес.

Ички сыяктуу эле, тышкы инвесторлор үчүн да узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздар кыска мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздарга салыштырганда кыйла артыкчылыктуу катары калууда, мында 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында олуттуу суроо-талап 7 жана 10 жылдык баалуу кагаздарга белгиленген. Мамлекеттик казына облигациялардын (МКО) жүгүртүү түзүмүндө негизги ээлик кылуучулар катары институционалдык инвесторлор саналган, алардын үлүшү кароого алынган мезгилдин акырына 54,3 пайызды түзгөн.

МКОлордун орточо салмактанган кирешелүүлүгү 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында 10,42 пайыздан 10,73 пайызга чейин жогорулаган. Узак мөөнөттүү сегментте чендердин өсүшү COVID-19 коронавирусунун жаңы штамдарынын тарап кетишин күтүүдөн жана инфляциянын тездешинен түштөлгөн пандемиянын алгылыксыз кесепеттери орун алган шартта уланган. Кошумча жайгаштырууларды эске алганда, МКОлорду сатуунун жалпы көлөмү 2021-жылдын 6 айы ичинде мурдагы жылга салыштырганда 2,1 эсеге жогорулоо менен 9,2 млрд сомду түзгөн.

Кароого алынган мезгилде МКОлордун экинчилик рыногунда катышуучулардын операциялары 9,9 пайызга азайган (номиналдык мааниде 228,7 млн сомго чейин).

Талдап-иликтөө жүргүзүлгөн мезгил аралыгында Улуттук банктын ноталар рыногунда катышуучулардын жигердүүлүгү салыштырмалуу төмөн болгон, бул катышуучулардын санынын азайышынан сыяктуу эле, ноталар аукционунда суроо-талап жана сунуш көлөмүнүн төмөндөшүнөн көрүнгөн. Алсак, Улуттук банктын ноталарына суроо-талаптын жалпы көлөмү кароого алынган мезгилде, сунуш көлөмү 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 19,7 пайызга, 112,9 млрд сомго чейин төмөндөгөн шартта 23,1 пайызга (113,8 млрд сомго чейин) төмөндөгөн. Олуттуу суроо-талап көлөмү 14 жана 28 күндүк ноталар боюнча белгиленген, ошол эле учурда өткөн жылдын ушул эле мезгилинде олуттуу суроо-талап 7 күндүк ноталар боюнча катталган, кыйла узун инструменттерге (91 күндүк ноталар) суроо-талап көлөмү төмөн болгон. Ноталардын орточо салмактанган жалпы кирешелүүлүгү 2021-жылдын биринчи жарымында 4,04 пайыздан 5,04 пайызга чейин өскөн (кароого алынган мезгилде жалпы кирешелүүлүк 4,36-5,78 пайыз чегинде өзгөрүп турган).

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

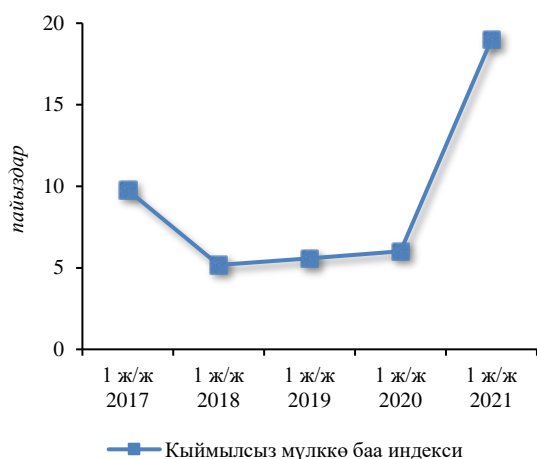
Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда жеке турак үйлөргө жана квартираларга баа жогорулагандыктан кыймылсыз мүлккө баа индексинин³ өсүшү байкалган.

Мындан тышкары, орточо эмгек акы деңгээлинин өсүшү белгиленген, ал турак жайдын жеткиликтүүлүк индексине алгылыктуу таасирин тийгизген.

Кыймылсыз мүлк рыногу боюнча финансы секторуна карата тобокелдиктер орточо катары бааланган, бул банктардын жалпы кредит портфелиндеги ипотекалык кредиттердин⁴ анча жогору эмес үлүшү менен шартталган.

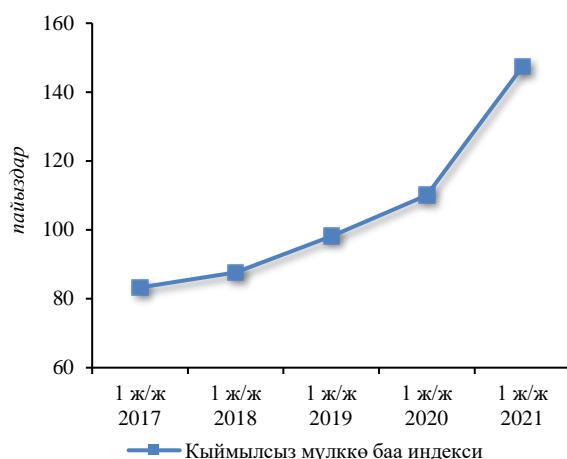
2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жайга баа индекси 13,0 пайыздык пунктка, 19,0 пайызга чейин, турак жайга баалардын базистик индекси – 37,4 пайыздык пунктка, 147,4 пайызга чейин өскөн, бул 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда жеке турак үйлөргө баалар 29,2 пайызга жана квартираларга – 9,8 пайызга жогорулашына байланыштуу болгон.

1.4.1-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.2-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда базистик баа индексинин өсүш арымы⁵

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Ош шаарында турак жайдын (квартиранын) 1 чарчы метри үчүн орточо баа 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 16,2 пайызга, 42,3 миң сомго чейин, Бишкек шаарында – 7,6 пайызга, 57,1 миң сомго чейин өскөн. Ош шаарында жеке турак жайлардын 1 чарчы метри үчүн орточо баа 19,4 пайызга, 62,6 миң сомго чейин, Бишкек шаарында – 34,2 пайызга, 71,3 миң сомго чейин жогорулаган.

³ Кыймылсыз мүлккө баа индексин аныктоодо Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган.

Жалпы алганда Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = (\sum_{i=1}^K QoiPti / \sum_{i=1}^K QoiPoi) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлктүн түрлөрүнүн саны;

Qoi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттеринин саны;

Poi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы;

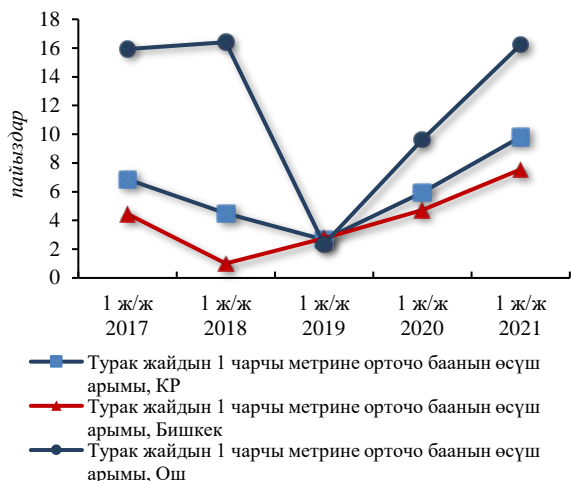
Pti = каралып жаткан мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы.

⁴ Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

⁵ Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

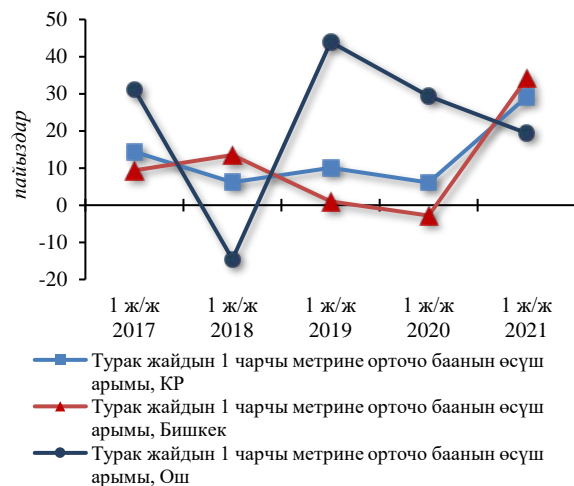
2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөр саны 61,2 пайызга жогорулап, 25 962 түзгөн. Атап айтканда, квартираларды сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөр саны 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 65,6 пайызга, ал эми үйлөр – 55,7 пайызга өсүү менен тиешелүүлүгүнө жараша 14 735 жана 11 227 түзгөн.

1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: Жер агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Турак жай фондун колдонууга берүү көлөмүнүн өсүшү байкалган. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча турак жай фондун колдонууга берүүнүн чогуу алгандагы көрсөткүчүнүн көбөйүшү 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 52,7 пайызды түзгөн, бул Чүй областын эске албаганда, өлкөнүн бардык региондорунда турак жай фондун колдонууга берүүнүн өсүшү менен шартталган (1.4.1-таблица).

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү жана курулуш менен ипотекага берилген кредиттер динамикасы⁶

Булагы: КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

⁶ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

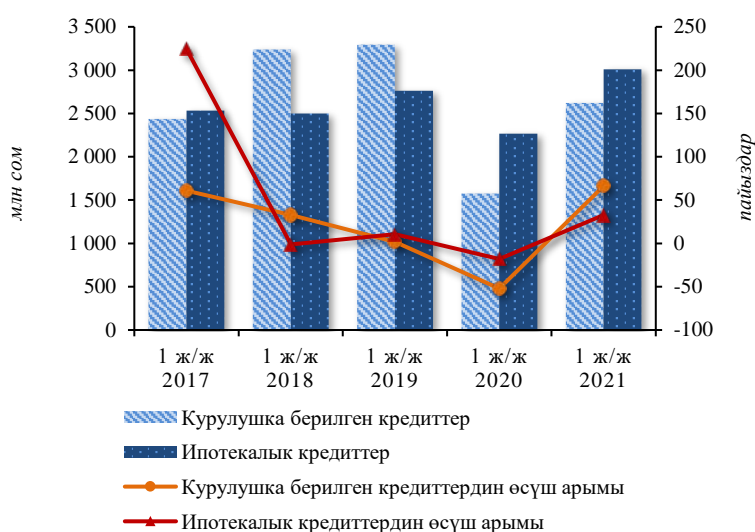
1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	1 ж/ж 2020		1 ж/ж 2021	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	111,5	30,7	184,6	33,3
Ош шаары жана Ош областы	68,8	18,9	133,8	24,1
КРнын башка областтары	183,0	50,4	236,2	42,6
Бардыгы болуп	363,3	100,0	554,6	100,0

Булагы: КР УСК

2021-жылдын 30-июнунун акырына карата 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда курулушту каржылоого берилген кредиттердин жана ипотекалык кредиттердин көлөмүнүн өсүшү белгиленген. Алсак, 2021-жылдын биринчи жарымында курулушка берилген кредиттердин көлөмү – 66,2 пайызга (2,6 млрд сомго чейин), ал эми ипотека көлөмү 32,8 пайызга (3,0 млрд сомго чейин) өскөн. Курулуш секторунда жана ипотека секторунда улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасында берилген кредиттер көлөмүнүн өсүшү байкалган.

1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү⁷

Булагы: КБ, Улуттук банк

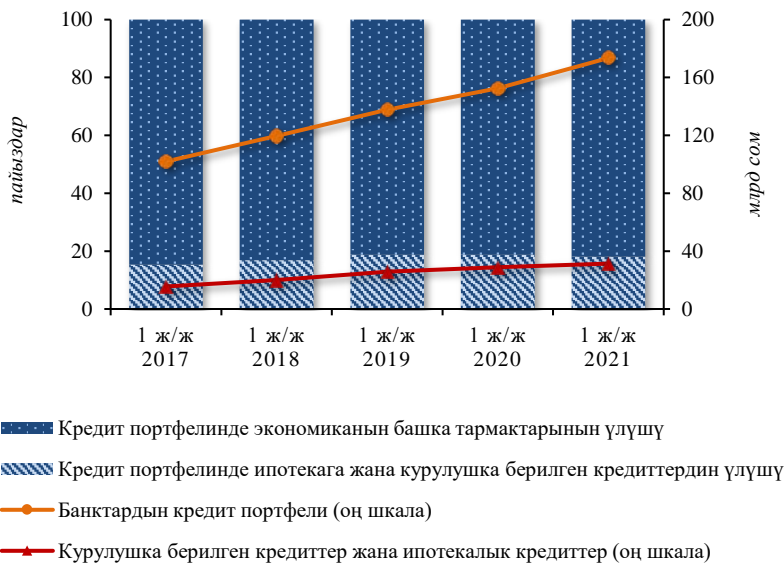
2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча курулуш жана турак үйлөрдү колдонууга берүү калктын каражаттарынын эсебинен ишке ашырылууда (жалпы колдонууга берүү көлөмүнүн 90,6 пайызы)⁸.

2021-жылдын 30-июнуна карата коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелинде курулушка жана ипотекага кредиттердин үлүшү 0,7 пайыздык пунктка кыскарып, 18,1 пайызды түзгөн (1.4.7-график).

⁷ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

⁸ "Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалы (2021-ж, январь-июнь айлары)", КР УСК.

1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде ипотекага жана курулушка берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү⁹

Булагы: КБ, Улуттук банк

Ипотекага жана курулушка классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 45,7 пайызга өсүү менен 3 533,2 млн сомду түзгөн. Мында аталган тармактарга проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына 0,6 пайыздык пунктка кыскардуу менен банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 17,9 пайызын түзгөн (1.4.8-график). Ипотекага жана курулушка классификацияланган чет өлкө валютасында кредиттердин көлөмү 60,4 пайызга өсүү менен 2 362,3 млн сомду түзгөн.

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

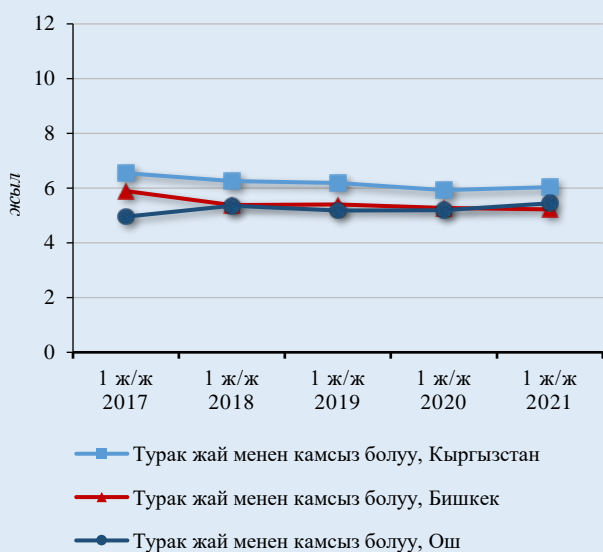
Булагы: КБ

⁹ Бир мезгилдин акырына карата берилген маалыматтар.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

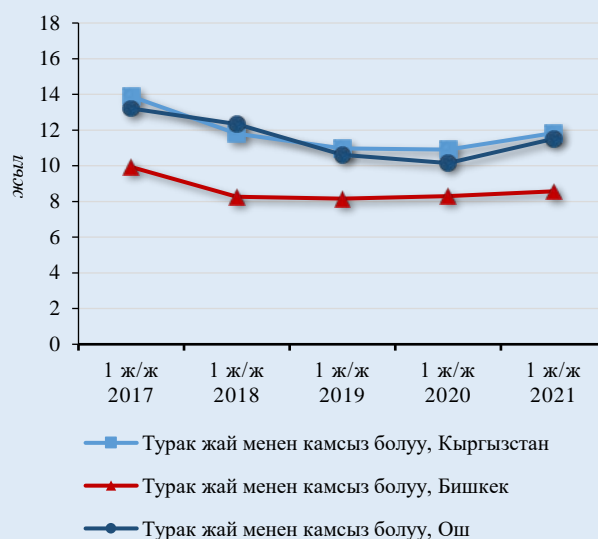
2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу деңгээли 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда өзгөрүүсүз калып (өсүш 0,1 пайыздык пункт), 6,0 жылды түзгөн. Бул кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынын (9,8 пайызга) орточо айлык номиналдык эмгек акынын өсүш арымынан артышы менен шартталган (7,8 пайызга) (1-график).

1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Жер агенттиги, Улуттук банк

2-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, Жер агенттиги, Улуттук банк

2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында 54 чарчы метр аянттында квартираны сатып алуу үчүн бирдей шарттарда эки адам киреше алган үй-бүлө орточо айлык номиналдык эмгек акыны 6,0 жыл топтоосу зарыл.

2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында үч адамдан турган жана ага 18 996,2 сом өлчөмүндө минималдуу керектөө бюджетин (үй-бүлөнүн жыйынды кирешесинин 49,0 пайызы) туура келген үй-бүлөгө турак жай сатып алуу үчүн 11,8 жыл талап кылынат (2-график).

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүшүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү¹⁰

2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин жалпы санынын 31,7 пайызы туура келген. Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн (күрөөлүк наркы боюнча) көлөмү кредит портфелинин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунан 74,3 пайызды түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер, күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк наркынын кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун кредитти андан ары төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган.

Стресс-тесттен өткөрүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууга саны боюнча баа берүүгө, ошондой эле чабал банктарды (банктык топторду) аныктоого багытталган.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
«Мурдатан калыптанган»* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	1 банк
«Альтернативдүү» (кыймылсыз мүлккө баанын 2 жыл ичинде 40% төмөндөшү)	----	----	5 банк
«Терс» (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	-9,7 млрд сом	-1,5 млрд сом	7 банк

* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү 23 пайызды түзгөн.

Стресс-тестке кошумча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөөсүнүн чектүү деңгээли аныкталган, мында банк секторунун пайдасынын төмөндөшү жана айрым банктарда чыгымдардын келип чыгуу тобокелдиги орун алышы ыктымал. Банк сектору пайда көлөмүнүн төмөндөшү тобокелдигине жана кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшү ыктымалдыгынан айрым банктар 45,4 пайыз, ири банктар – 47,1 пайыз чегинде чыгым тартуу мүмкүндүгүнө дуушарланышы ыктымал. Банк сектору, анын ичинде ири банктар тарабынан капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги кыймылсыз мүлккө баа төмөндөгөн учурда тиешелүүлүгүнө жараша 57,9 жана 57,7 пайызга төмөндөшү ыктымалдыгын болжолдоого болот.

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркындагы айырма эске алынган эмес, ал рыноктук нарктан 20 пайызга чейин аз болушу мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

¹⁰ Стресс-тест 2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча коммерциялык банктардын сурамжылоо маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

II. БАНК СЕКТОРУ

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер, капитал, депозиттик база, кредит портфели сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн жана финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2020-жылга салыштырганда өсүшү байкалган.

Банк секторунун системалуу тобокелдиктери отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча орун алган жана орточо катары бааланат. Банк секторунун капитал шайкештигинин жогорку деңгээлге ээ болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

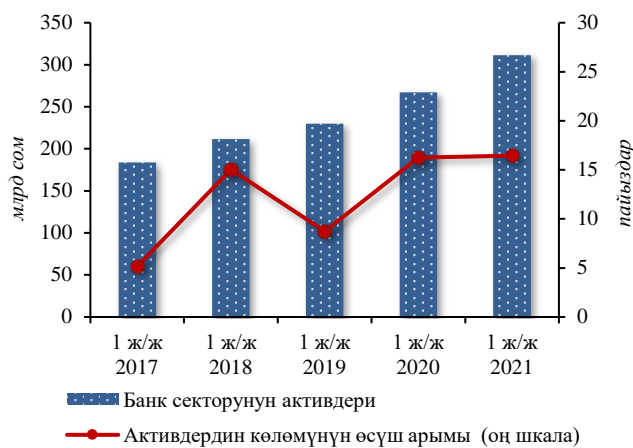
2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары

2021-жылдын 30-июнуна¹¹ карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 310 филиалы иштеп турган, анын ичинде 16 банк – чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барган, алардын ичинен 11 банк 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө капиталынын катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

Активдер

Бүтүндөй алганда, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер көлөмүнүн өсүшү белгиленген. Банк секторунун активдери 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 16,4 пайызга көбөйүү менен 311,2 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Активдердин өсүшү, негизинен, төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелинин 13,1 пайызга же 20,1 млрд сомго;
- нак акча жана корреспонденттик эсептердеги акча каражаттары түрүндө ликвиддүүлүктүн 40,9 пайызга же 27,1 млрд сомго.

Кредит портфелинин активдер түзүмүндөгү салыштырма салмагы 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 1,7 пайыздык пунктка азаюу менен 55,7 пайыз чегинде катталган.

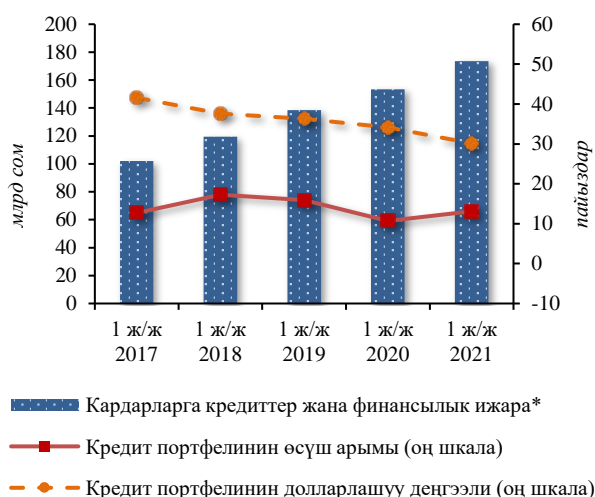
¹¹ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна (ПРБО) ылайык келтирилген.

Кредит портфели

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктардын кредит портфелинин өсүшү экономиканын бардык тармактары боюнча байкалган.

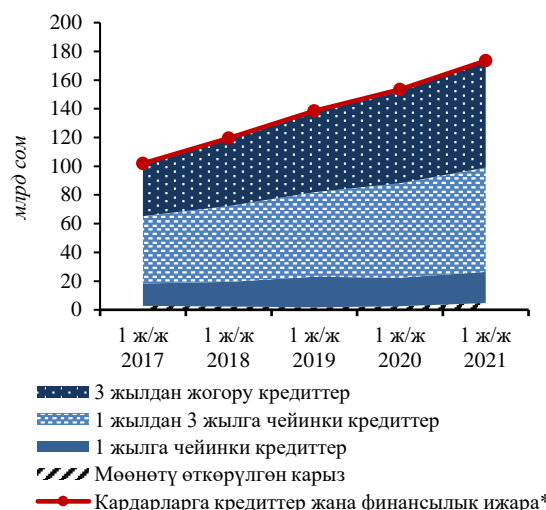
Байкоого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 4,0 пайыздык пунктка азайып, 30,1 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

* ФКУлардын кредиттерин жана атайы РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү

* ФКУлардын кредиттерин жана атайы РППУну эске албаганда
Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш узак мөөнөттүү кредиттерге¹² – 43,0 пайыз же 74,5 млрд сом жана 1 жылдан 3 жылга чейин берилүүчү орто мөөнөттүү кредиттерге¹³ туура келген – 41,8 пайыз же 72,5 млрд сом (2.1.3-график).

Милдеттенмелер

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2020-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 17,8 пайызга көбөйүп, 261,9 млрд сомду түзгөн.

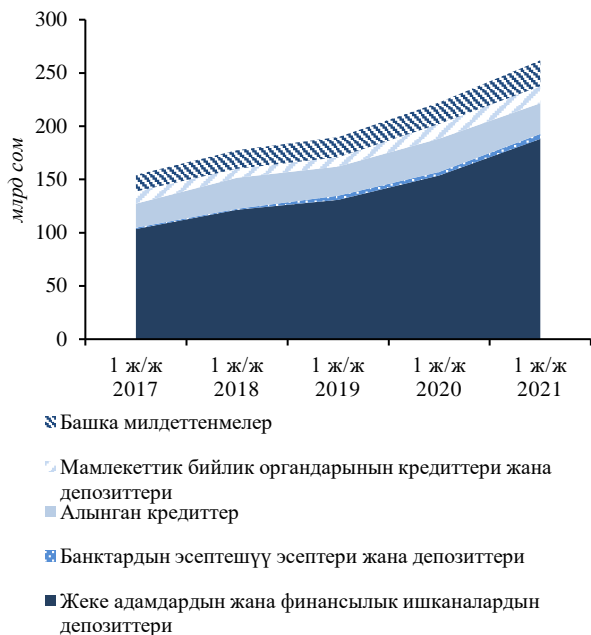
Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 22,3 пайызга өсүштү көрсөтүп, 188,1 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы банк милдеттенмелеринде 2,6 пайыздык пунктка өсүп, 71,8 пайызды түзгөн.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 2,2 пайыздык пунктка көбөйүп, 42,7 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

¹² Узак мөөнөттүү кредиттер – үч жылдан ашык мөөнөткө берилген кредиттер.

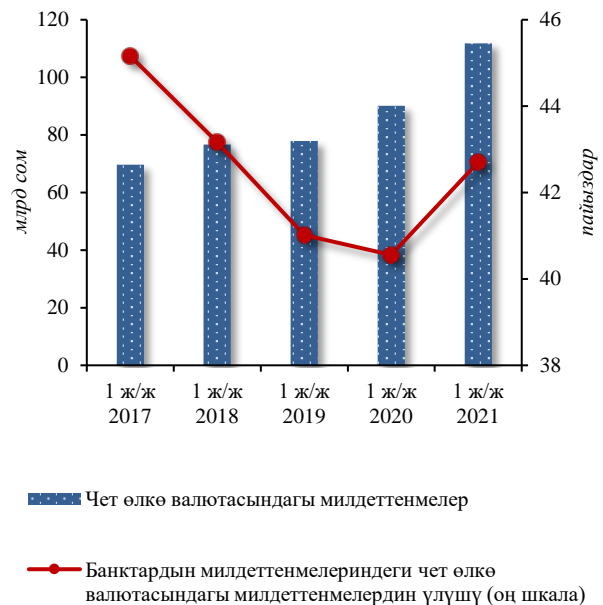
¹³ Орто мөөнөттүү кредиттер – 1 жылдан 3 жылга чейинки кредиттер.

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булактары боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

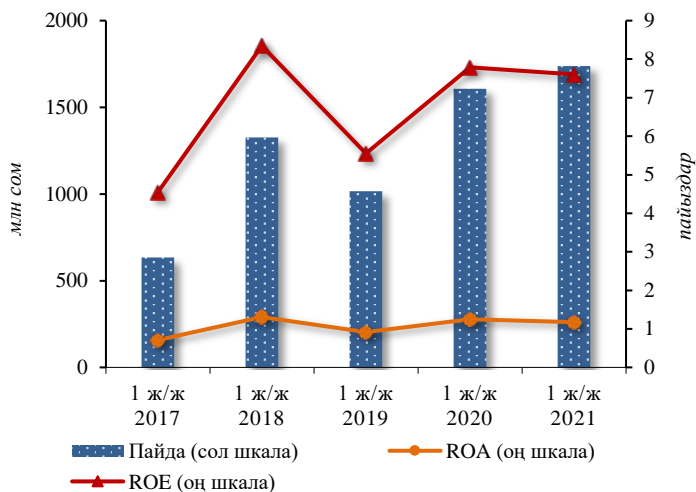
2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

Булагы: Улуттук банк

Финансылык натыйжалар

2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда азайышы белгиленген, бул РППУга чыгашалардын өсүшүнө байланыштуу болгон:

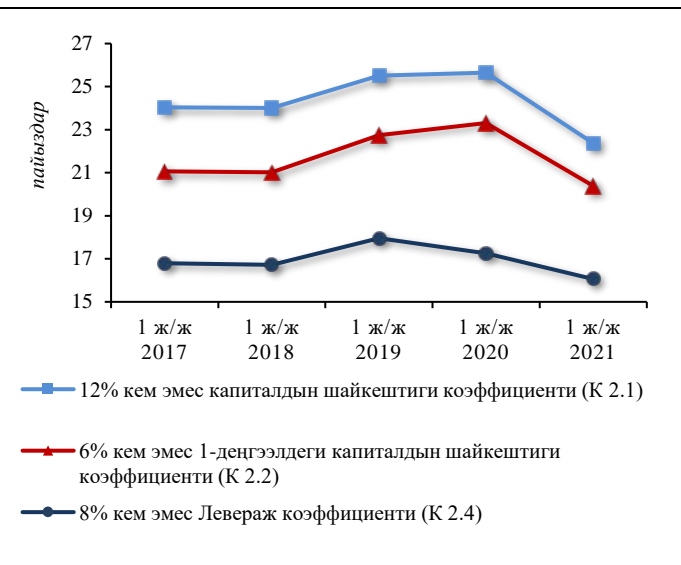
- ROA 1,2 пайызды түзгөн;
- ROE 7,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

Банк секторунун таза пайдасы 8,2 пайызга көбөйүп, 1,7 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

Капитал шайкештиги

Капитал шайкештиги ченеминин минималдуу мааниси 12,0 пайыз деңгээлинде белгиленген шартта, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгына салыштырганда бул көрсөткүч 3,3 пайыздык пунктка азаюу менен 22,4 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.7-график).

2.1.7-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

Мында, бүтүндөй банк секторунун капиталынын 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн шайкештигинин айкын деңгээли капиталдын шайкештигинин белгиленген ченеминин деңгээли сакталган шартта, тобокелдүү жана кирешелүү активдер көлөмүн дээрлик эки эсеге көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруштук берүү мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле финансылык ортомчулук деңгээлинин жана келечекте банк секторунун ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

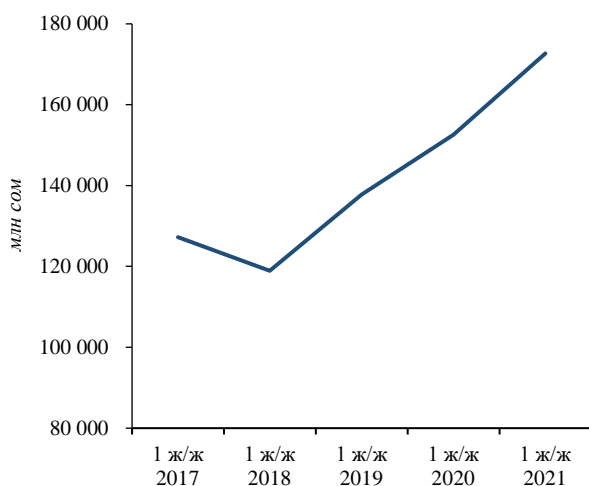
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

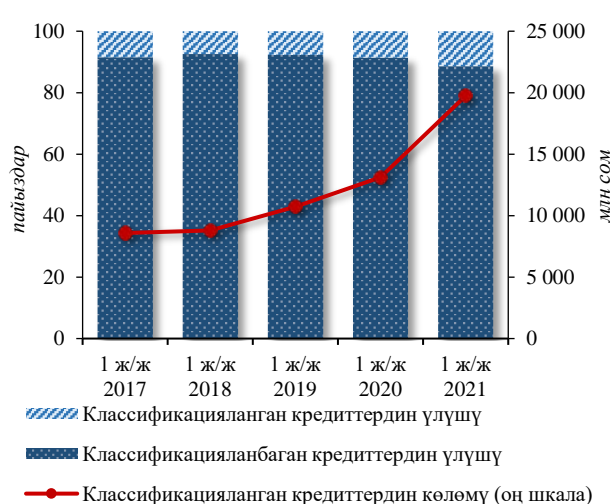
Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүрүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

Отчеттук мезгил ичинде банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 8,6 пайыздан 11,4 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

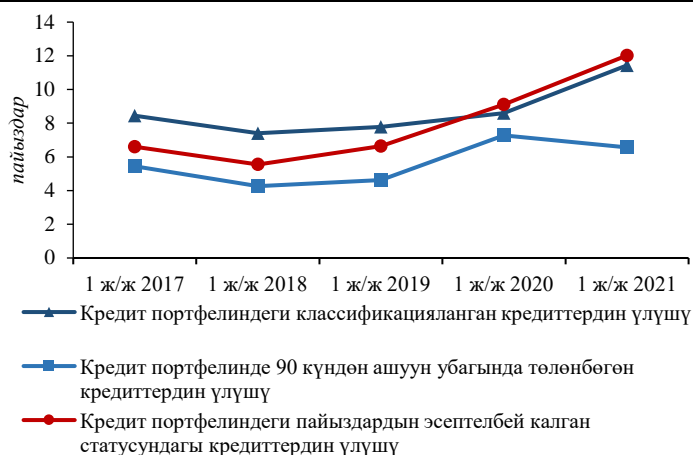
Булагы: Улуттук банк

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн кредиттерди классификациялоо системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болуучу деңгээлин аныктоо жана аларды тиешелүү камдарды түзүү аркылуу өз учурунда компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн берет (2.2.3-график).

Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУнун жана кредит портфелинин катышы) 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 1,7 пайыздык пунктка көбөйгөн жана 6,7 пайыз деңгээлинде турат.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчтөрү

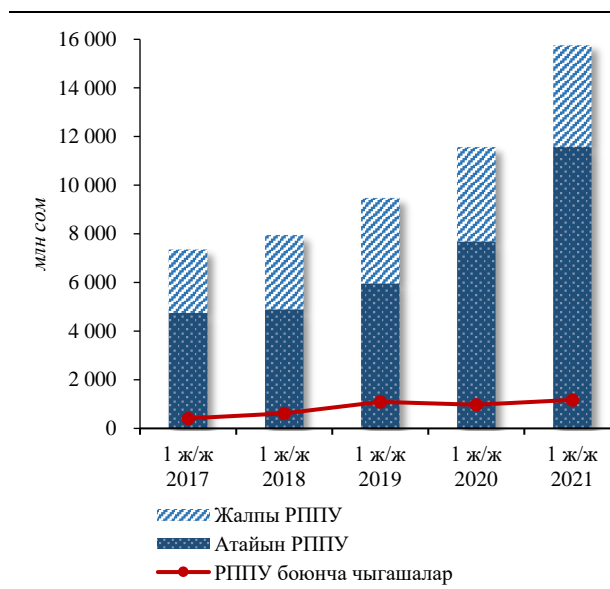

Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 1,5 пайыздык пунктка көбөйгөн жана жалпы кредит портфелинин 9,1 пайызын түзгөн.

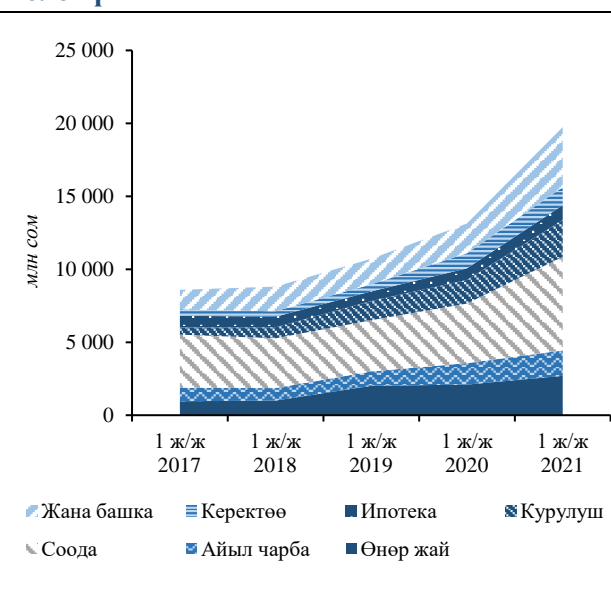
Мында, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында атайын РППУнун үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 73,5 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар

Булагы: Улуттук банк

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин эң жогорку концентрацияланышы мурдагыдай эле, экономиканын соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

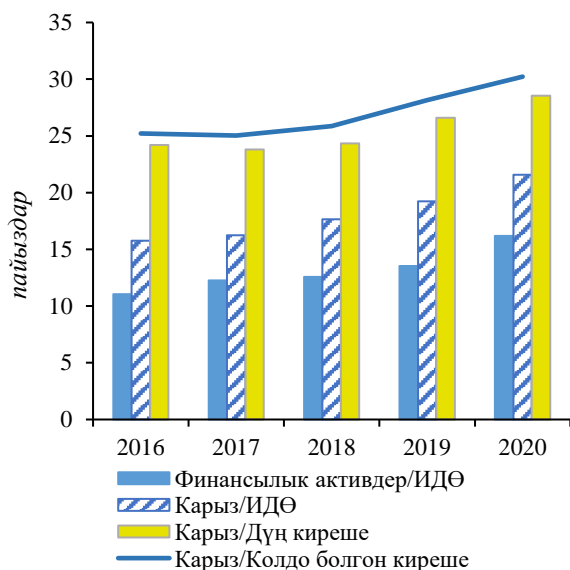
Үй чарбаларынын финансылык абалы¹⁴

Отчеттук мезгил ичинде үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун бир аз начарлашы байкалган, бул калктын финансы секторунун алдындагы карызы кирешелеринин өсүш арымынан озушуна байланыштуу келип чыккан.

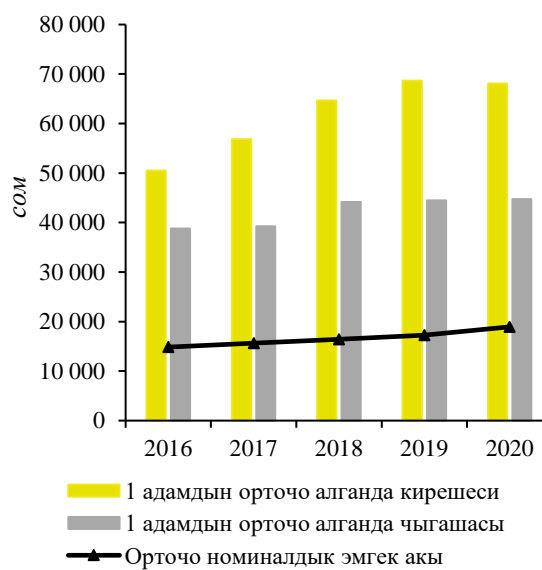
2020-жылдын 31-декабрына карата үй чарбаларынын карызынын ИДӨгө карата катышы 2019-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу 19,2 пайыздан 21,6 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.6-график).

¹⁴ КР УСКнын расмий статистикалык маалыматтарына ылайык, үй чарбаларын тандалма иликтөөнүн негизинде.

2.2.6-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

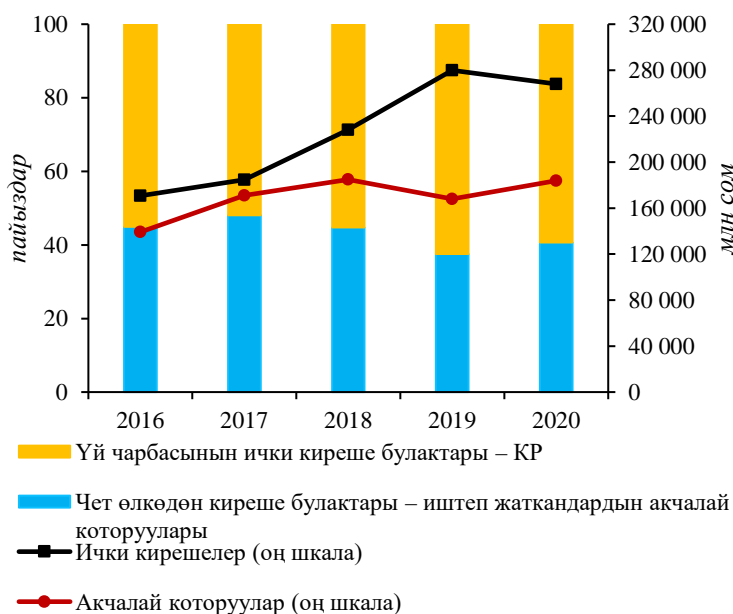

2.2.7-график. Калктын балансынын финансылык туруктуулугунун факторлору

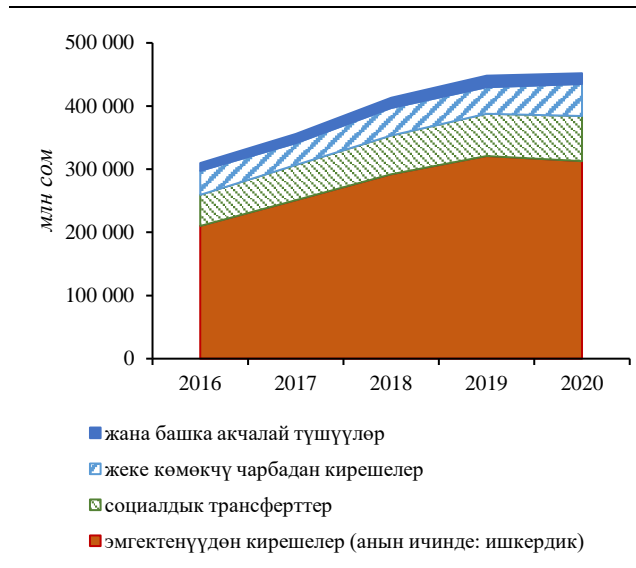
2020-жылдын жыйынтыгы боюнча акча которуулардын үлүшү калктын дүң кирешелеринен 3,2 пайыздык пунктка, 40,7 пайызга чейин көбөйүшү белгиленген (2.2.8-график). Мында эмгек мигранттарынын акча которуулары, мурдагыдай эле, үй чарбаларынын олуттуу киреше булагы болуп калган.

2.2.8-график. Үй чарбаларынын киреше булактары боюнча түзүмү

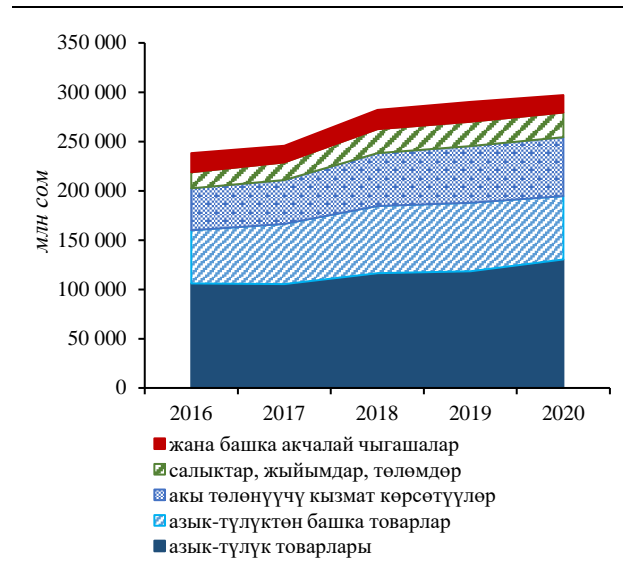

2020-жыл ичинде үй чарбаларынын киреше түзүмүнүн негизги үлүшүн эмгек кирешелери ээлеген, алар калктын дүң кирешесинин 69,2 пайызын түзөт (2.2.9-график).

2.2.9-график. Үй чарбаларынын кирешелеринин түзүмү

2.2.10-график. Үй чарбаларынын чыгашаларынын түзүмү

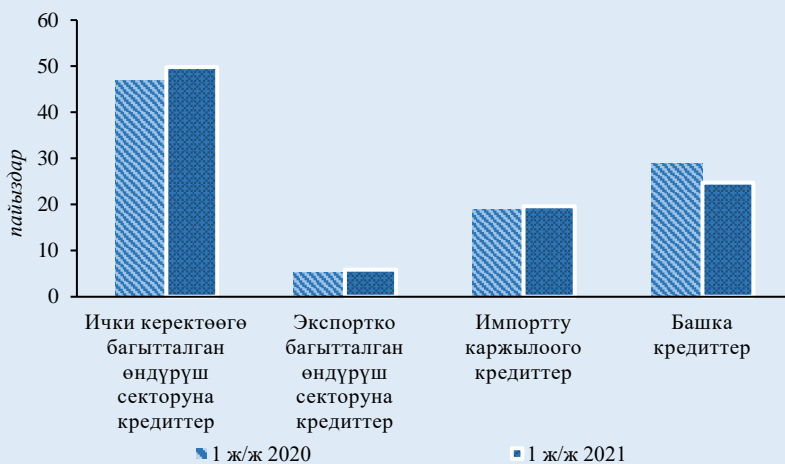
Үй чарбаларынын чыгашаларынын түзүмүндөгү негизги үлүш керектөөгө туура келген (2.2.10-график), бул каражат топтоону жана инвестицияларды чектеген.

2020-жыл ичинде керектөө чыгашалары 85,6 пайызды түзүп, чогуу алынган чыгашалардын басымдуу үлүшүн ээлеген, бул үй чарбаларынын финансылык түшүүлөрү кыскарган учурда, өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

3-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: кредиттөө

Коммерциялык банктарга жүргүзүлгөн иликтөөлөргө ылайык, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча берилген кредиттердин басымдуу бөлүгү (карыз алуучулардын кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 49,8 пайызы), мурдагыдай эле экономиканын өндүрүш секторуна¹⁵ туура келген, бул банк секторунун өлкө ИДӨсүн түзүүгө катышкандыгын билдирет, ал эми берилген кредиттердин 19,6 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

1-график. 2021-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 53,4 пайызы – өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 14,2 пайызы импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да негизинен, экономиканын өндүрүш секторуна кредит берген (46,3 пайыз), ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде кредит портфелинин 24,7 пайызын түзгөн (2-график).

Булагы: Коммерциялык банктар

2-график. 2021-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

Булагы: Коммерциялык банктар

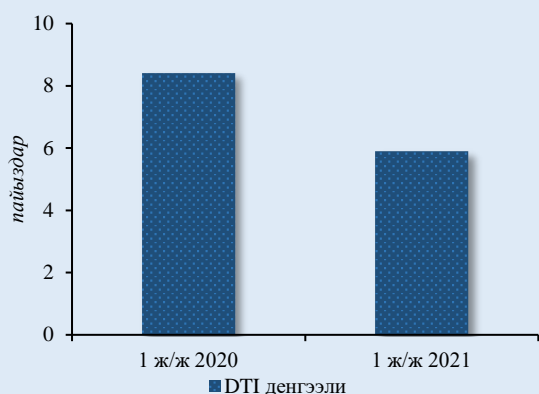
¹⁵ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын ишин (курулуш, байланыш жана ТТС кызмат көрсөтүүлөрү, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктү ижарага алуу, мейманканалар, тойканалар ж.б.у.с.) түшүнүү зарыл.

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын статистикалык байкоо жүргүзүүсүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ДТИ¹⁶ көрсөткүчү боюнча эсептелинүүчү банктардын 15 ири кардарынын карыз оорчулугунун деңгээли 5,9 пайызды түзгөн, бул 2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ушул сыяктуу көрсөткүчүнөн 2,5 пайыздык пунктка аз.

1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучусу боюнча ДТИ деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

Банктардын топтору боюнча алганда эң көп карыз оорчулугу **чакан банктардын** ири карыз алуучулары арасында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 7,4 пайызы) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун эң эле төмөн деңгээли 5,0 пайызды түзүү менен **орто банктардын** ири карыз алуучуларында белгиленген.

1-таблица. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучусунун карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	66,9	33,5	27,7	5,7
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	38,2	35,2	39,9	52,9
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	5,9	6,8	5,0	7,4

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн чет өлкө банктарында карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон (2-таблица).

¹⁶ ДТИ (debt-to-income) – карыз алуучунун кредит боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичинде негизги карыз суммасын жана пайыздык төлөөлөрдү кошо алганда) карыз алуучунун кредит берүү учурунда жарыяланган негизги жылдык кирешесине карата катышы.

2-таблица. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

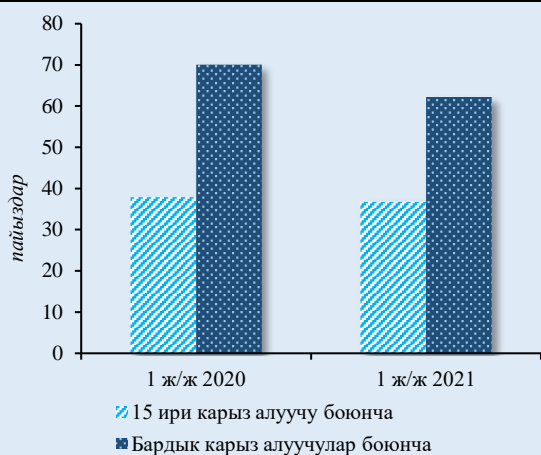
	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	36,4	30,4
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	42,7	33,9
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	4,9	7,3

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

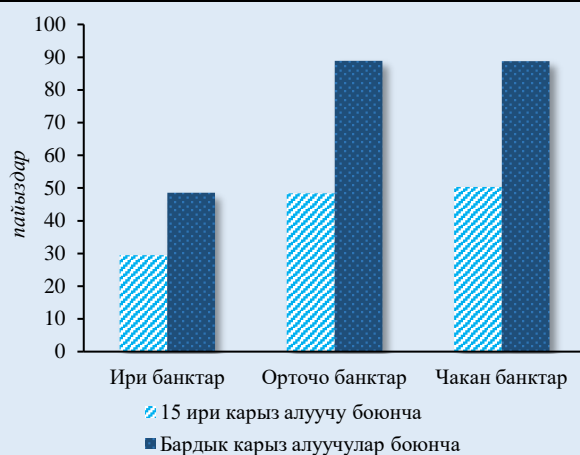
2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк сектору боюнча LTV¹⁷ айкын деңгээли 62,2 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыз болуусунун салыштырмалуу жогору деңгээлин көрсөтөт (2-график).

2-график. 2021-жылдын 30-июнуна карата ар бир коммерциялык банктын бардык карыз алуучулары жана 15 ири карыз алуучусу боюнча LTV деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

3-график. 2021-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

Мында ири банктардын LTV мааниси чакан жана орто банктарга караганда жана бүтүндөй банк сектору боюнча төмөн (3-график).

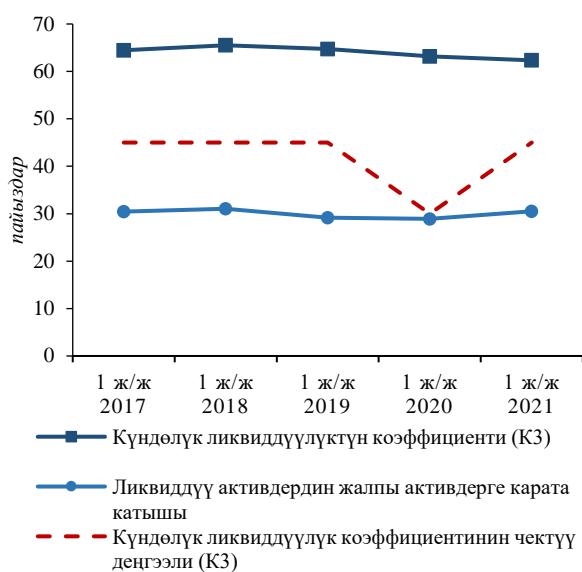
¹⁷ LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Банк секторунда абал жакшыргандыгына байланыштуу жана финансылык туруктуулукту камсыздоо үчүн Улуттук банк 2021-жылдын 1-февралынан тартып экономикалык ликвиддүүлүк коэффициентинин маанисин (К3.1.) 30,0 пайыздан 45,0 пайызга чейин жогорулаткан, ошондой эле кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүк (К3.2) жана дароо ликвиддүүлүк (К3.3) боюнча экономикалык ченемдерди сактоону кайра жандандырган.

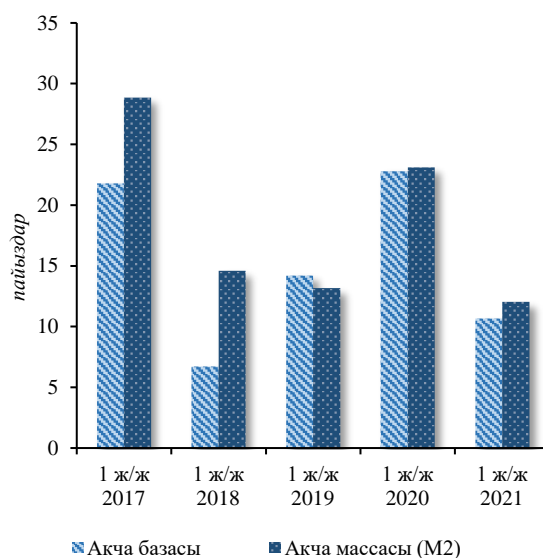
2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициентинин 63,2 пайыздан (2020-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча) 62,3 пайызга чейин (2.2.11-график) бир аз азайышы белгиленген.

2.2.11-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

Булагы: Улуттук банк

2.2.12-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымдары

Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициентинин төмөндөшү учурдагы милдеттенмелердин өсүш арымынын ликвиддүү активдердин өсүш арымынан артышы менен шартталган.

2.2.1-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү 2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан ашык	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	125 907	12 151	13 221	26 131	150 610	328 021
	8 412	6 910	10 276	22 542	124 542	172 684
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	147 917	12 820	20 977	29 369	46 176	257 259
	58 888	8 895	12 361	21 256	23 304	124 704
Ажырым,	-22 010	-669	-7 755	-3 238	104 435	70 762
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-50 475	-1 985	-2 084	1 286	101 238	47 980

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Каржылоонун ири булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири кардарлардын агылып чыгуусуна байланышкан таасирлерге туруштук бере алган эмес. Мында, ликвиддүүлүк ченеми 30 пайыздык чектен төмөн түшөт.

Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы жөнгө салуучу капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен төмөн деңгээлге төмөндөтүшү мүмкүн.

2.2.13-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

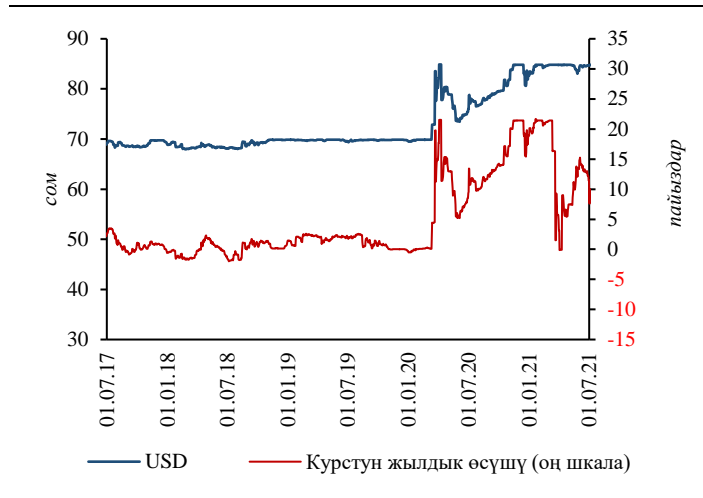
Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө бардык тармактарда кредиттөөнүн көбөйүшүнүн алкагында соода кредиттеринин концентрациялануу деңгээлинин көбөйүшү байкалган. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча соодага берилген кредиттердин үлүшү 26,0 пайыздан до 27,5 пайызга чейин өсүшү белгиленген (2.2.13-график).

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2.2.4. Валюта тобокелдиги

Байкоого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюта тобокелдигинин орточо жылдык деңгээли орточо болгон.

2.2.14-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

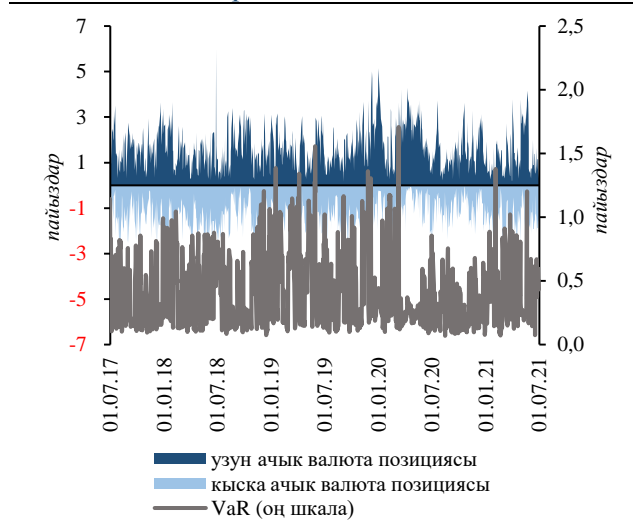

Булагы: Улуттук банк

Бүтүндөй алганда банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринде белгиленген лимиттердин чегинде сактап турган.

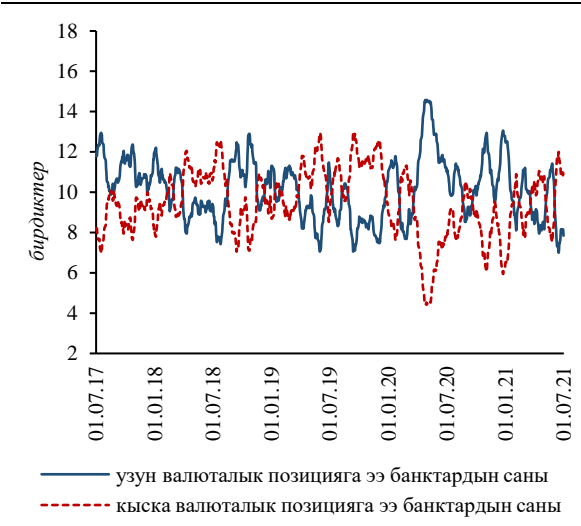
Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон орун алышы ыктымал болгон тобокелдик 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында минималдуу деңгээлде (VaR: таза суммардык капиталдын 0,1-1,4 пайыз, 2.2.15-график) болгон, б.а. банктар чет өлкө валютасы менен иштөөдө консервативдик саясатка таянып, валюта тобокелдигине бир аз дуушар болгон.

2.2.15-график. Ачык валюталык позициянын жана кайра баалоо тобокелдигинин (VaR) динамикасы ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.2.16-график. Банктардын валюталык позициясы

Булагы: Улуттук банк

5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери

2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 16,4 пайызын ал боюнча төлөө чет өлкө валютасында жүргүзүлгөн кредиттер түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтолгон (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү кредиттик жана валюта тобокелдиктерине потенциалдуу дуушар болгон.

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 13,0 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтолот, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;

- 2-топ – 8,4 пайыз, мында негизги кирешелер жана карыз алуучу тарабынан төлөнүүгө тийиш кредиттер бирдей валютада топтоштурулат;

- 3-топ – 9,3 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

1-график. Кредиттердин топтору боюнча кредит портфели¹⁸

2-график. Кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү¹⁹

Булагы: Коммерциялык банктар, кредит портфелинин көлөмү овердрафттар боюнча кредиттерди эске алуусуз көрсөтүлгөн

¹⁸ Бул графикте кредиттерди топтор боюнча бөлүштүрүү келтирилген. Мисалы, 2021-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 28,0 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 16,4 пайызын түзгөн.

¹⁹ Бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, 2021-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 3,6 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин көлөмүнүн 13,0 пайызын (28,0 млрд сом) түзгөн.

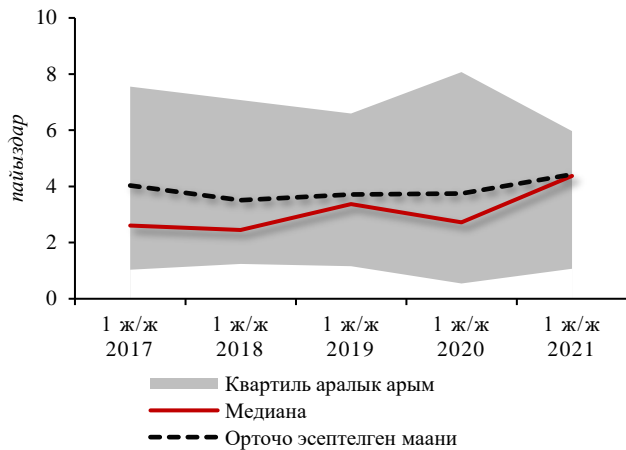
2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдиктин жогорулашы белгиленген, бул тобокелдиги боюнча салмактанган активдердин таза суммардык капиталдан арымдуу өсүшү менен шартталган.

Пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү 2010-2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын аралыгында жол берилген чекте болгон (таза суммардык капиталдын 2,4-4,4 пайызы).

2.2.17-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)

ТСКдан пайыздарда

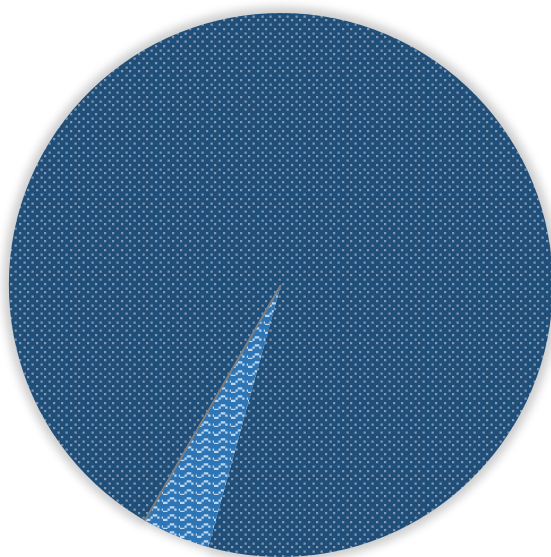
Булагы: Улуттук банк

2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал банктардын биринде ликвиддүүлүккө тиешелүү көйгөйлөр келип чыккан шартта, бири-бирине таасирин тийгизишине алып келиши мүмкүн.

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмү 20,9 млрд сомду²⁰ түзгөн.

2.2.18-график. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү

■ МКВ ■ МКО ■ Ноталар ■ Күрөөсүз

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, жогору ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.18-график).

Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин келип чыгуу ыктымалдыгы минималдуу, бул жогору ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

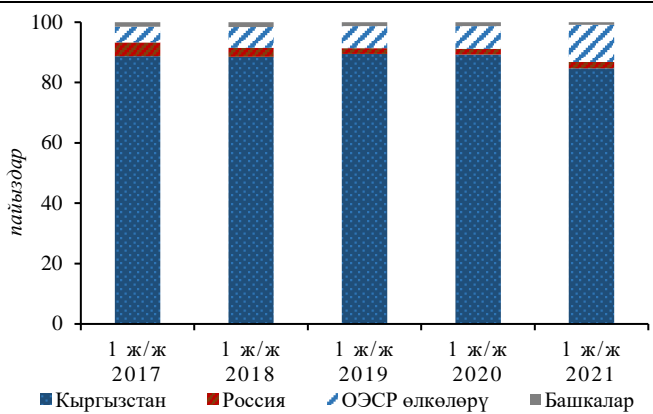
Булагы: Улуттук банк

²⁰ Мында, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүүгө болот.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

Коммерциялык банктардын маалыматына ылайык, резидент эместерде жайгаштырылган активдердин суммардык көлөмү 2021-жылдын 30-июнуна карата 50,6 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 15,3 пайызын түзгөн. Олуттуу жайгаштыруулар Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдө байкалган – резидент эместерде жайгаштырылган активдердин 80,0 пайызы (40,4 млрд сом).

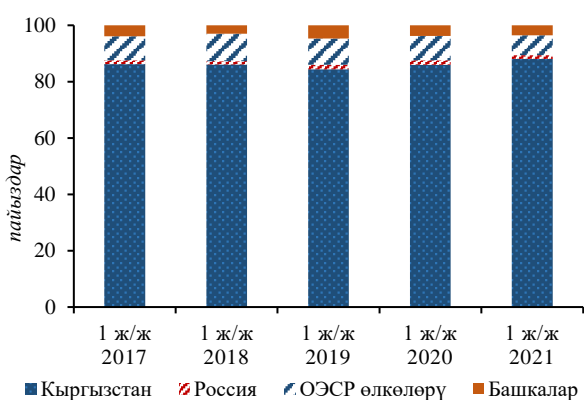
2.2.19-график. Активдердин географиялык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

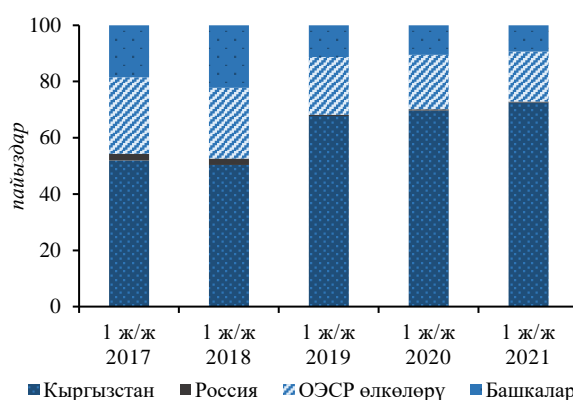
Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 49,0 млрд сом өлчөмүндө же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 96,8 пайызы корреспонденттик жана депозиттик эсептерге туура келген. 2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасындагы банктардын резидент эместер алдында милдеттенмелери 30,8 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 12,0 пайызын түзгөн. Бул ресурстардын басымдуу үлүшү банк-резидент эместер тарабынан кредиттер жана депозиттер түрүндө 29,5 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 95,6 пайызы өлчөмүндө тартылган. Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө резидент эместер алдында милдеттенмелердин көлөмүнүн 58,0 пайызы, ал эми Казакстан менен Россияга, тиешелүүлүгүнө жараша, 15,8 жана 12,0 пайызы туура келет (2.2.20-график).

2.2.20-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

2.2.21-график. Өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал

Булагы: Улуттук банк

2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 9,4 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 27,4 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын өлкөлүк белгиси боюнча түзүмү (2.2.21-график) төмөнкүлөргө таандык:

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 64,6 пайыз,
- Казакстандын резиденттерине – 23,6 пайыз,
- Россиянын резиденттерине – 1,3 пайыз,
- башка өлкөлөрдүн резиденттерине – 10,5 пайыз.

2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү²¹

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү аркылуу кредит портфелинде “классификацияланбаган” кредиттердин²² жол берилген максималдуу үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” категорияга өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин (КЖК) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

Бул ыкма “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүшүнө байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет²³.

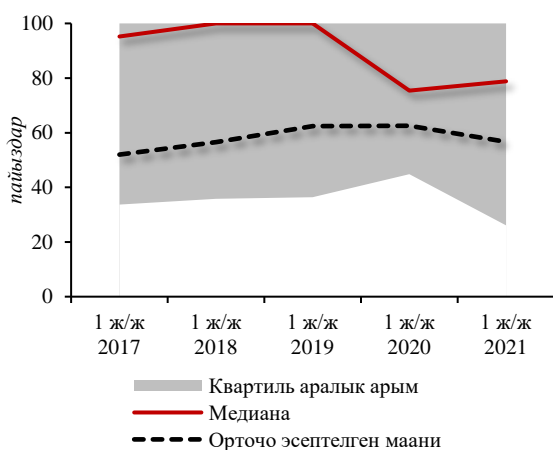
Мындан тышкары, бул ыкма капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөй турган классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө мүмкүндүк берет.

2021-жылдын 30-июнуна карата банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн натыйжасында, банк сектору боюнча “классификациялангандар” категориясына өткөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү орточо 56,7 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 46,9 пайызына чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат (2.3.2-график).

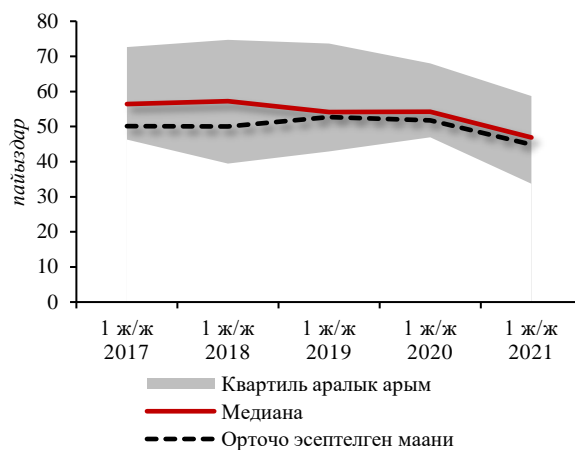
2.3.1-график. “Иштеп жаткан”²⁴ кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү²⁵

классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КЖК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн ТСКдан пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

²¹ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

²² Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²³ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттуу”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

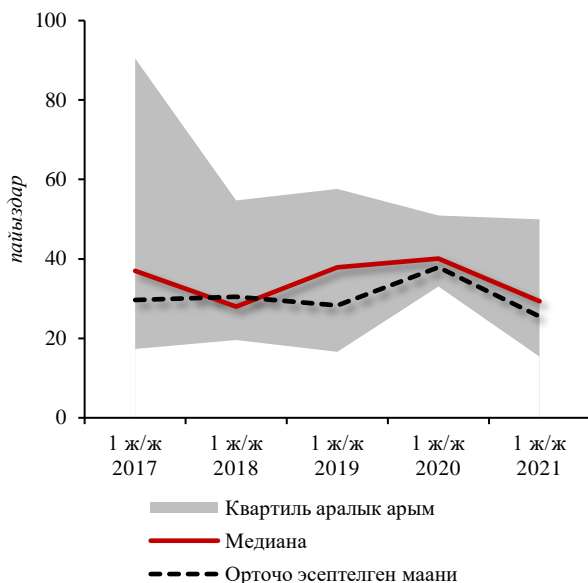
²⁴ Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²⁵ Мында КЖК 12 пайызга чейин төмөндөйт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ.1 45 пайызга чейин төмөндөйт

кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда

Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбай туруп, кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн депозиттердин массалык агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдердин запасы эсептелген.

Таасир – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 45 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары (2.3.3-график), 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү депозиттер агымынын кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн орточо алганда 25,5 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыгы, банк сектору, 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата пайыздык жана валюта тобокелдиктерине бир аз эле дуушарланышын көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-сценарий – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары тике пайыздык тобокелдикке карата банк секторунун бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 13,4 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпы алганда, “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага таасирин тийгизет.

1-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-сценарий – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	"Классификацияланган" категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	56,7
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пункттарда</i>	13,4
Валюта тобокелдиги		
1-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (\pm), мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	валюта курсунун 100 пайызга өзгөрүшү
2-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы (\pm), мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
Ликвиддүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 30 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	25,5

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Жалпысынан, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалы орточо туруктуу катары бааланат. Активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрдүн көбөйүүсү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКУ секторунун кредиттик тобокелдиги орточо болуп саналарын көрсөткөн.

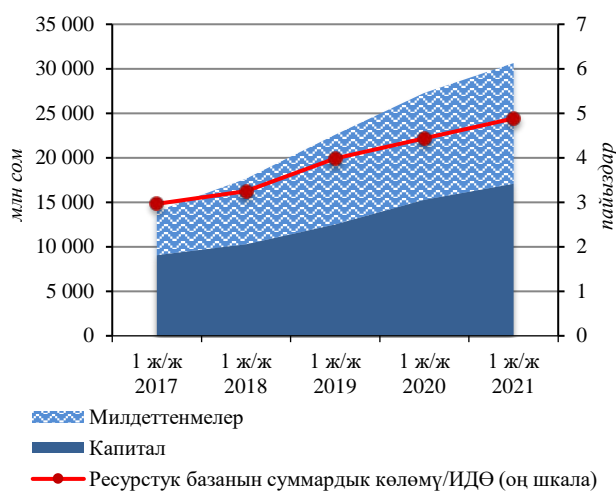
Микрофинансылык уюмдардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2020-жылга салыштырганда жогорулаган. Кредиттик союздардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2020-жылга салыштырганда дээрлик өзгөргөн эмес.

3.1. Негизги тенденциялар

2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасы төмөнкүлөрдү камтыган: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААК (КСКК), 91 кредиттик союз, 134 микрофинансылык уюм (анын ичинде 9 микрофинансылык компания, 87 микрокредиттик компания жана 38 микрокредиттик агенттик), 377 алмашуу бюросу жана 2 кредиттик бюро.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУ милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

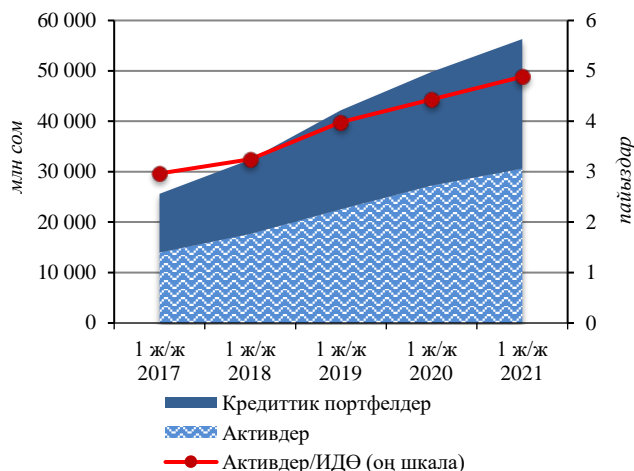

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун милдеттенмелери боюнча 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 12,7 пайызга көбөйгөн жана 13,6 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКУнун капиталы 11,9 пайызга көбөйүп, 17,1 млрд сомду түзгөндүгүн көрсөткөн (3.1.1-график).

Булагы: Улуттук банк

Активдер

3.1.2-график. БФКУ активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

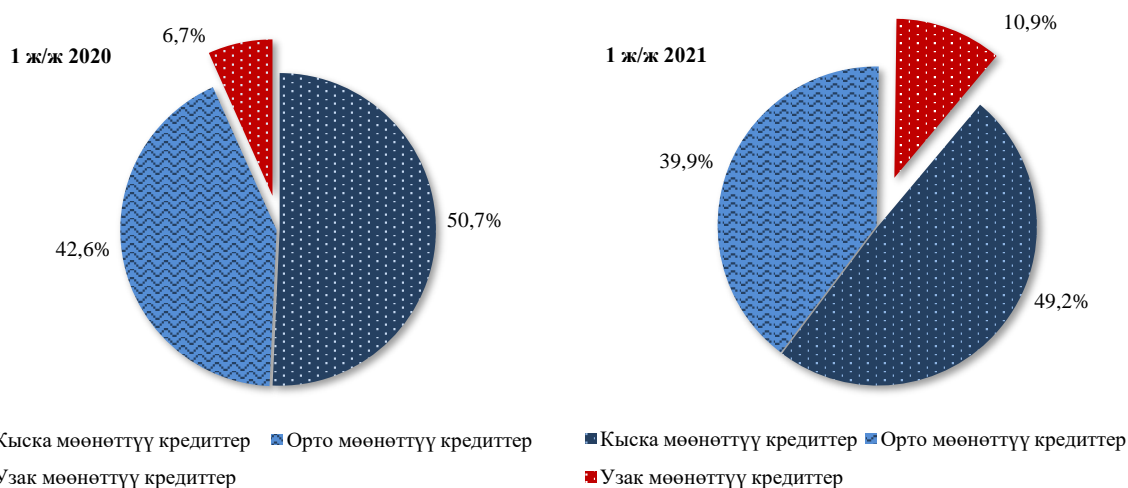

Булагы: Улуттук банк

2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 3,4 пайызга көбөйгөн жана 443 728 адамды түзгөн.

Кароого алынган мезгил ичинде БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча сунушталган кредиттердин түзүмүндө кыска жана орто мөөнөттүү кредиттик ресурстардын азайышы жана узак мөөнөттүү кредиттер үлүшүнүн көбөйүшү байкалган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУга ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча берилген кредиттердин түзүмү²⁷

Булагы: Улуттук банк

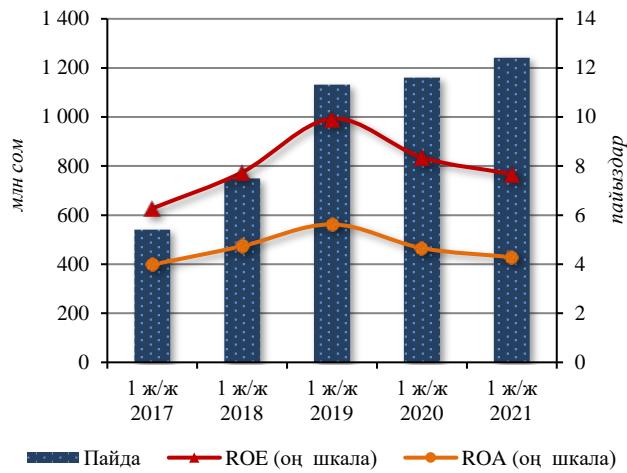
БФКУнун кредит портфелинин ири бөлүгү (чогуу алгандагы кредит портфелинен 72,8 пайызы) топтолгон негизги региондордон болуп, Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары калууда, бул республиканын аталган региондорунда ишкердик жигердүүлүгүнүн жогору болушуна байланыштуу болгон.

²⁶ АФКУну эсепке албаганда.

²⁷ Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

Кирешелүүлүк²⁸

3.1.4-график. БФКУнун кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы²⁹

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 6,9 пайызга көбөйүп, 1,2 млрд сомду түзгөн. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 0,4 пайыздык пунктка кыскарып, 4,3 пайызды түзгөн, ROE көрсөткүчү 0,7 пайыздык пунктка азайып, 7,7 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

²⁸ ROA жана ROE индикаторлору жылдык мааниде берилген.

²⁹ АФКУну эсепке албаганда.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери

БФКУ ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 6,6 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмү 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 500,1 млн сомго же 41,8 пайызга көбөйүшү байкалган (3.2.1-график).

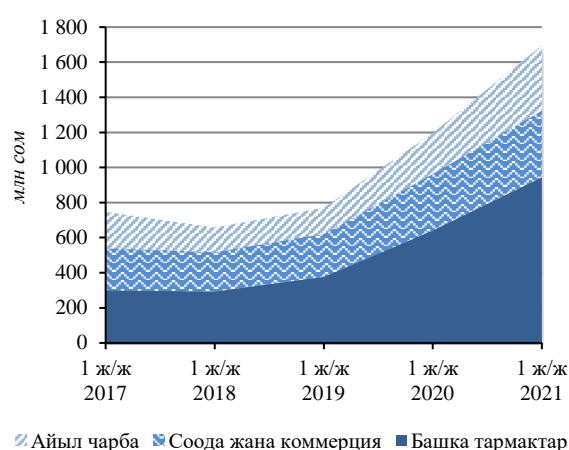
2021-жылдын биринчи жарымынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда айыл чарбага (2,5 пайыздык пункт) берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн көбөйүшү жана соодага (4,5 пайыздык пункт) берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшүнүн көбөйгөндүгү белгиленген. БФКУнун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө айыл чарбага жана соодага берилген тейленбеген кредиттеринин үлүшү тиешелүүлүгүнө жараша 21,9 пайызды жана 22,4 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУнун кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКУнун экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

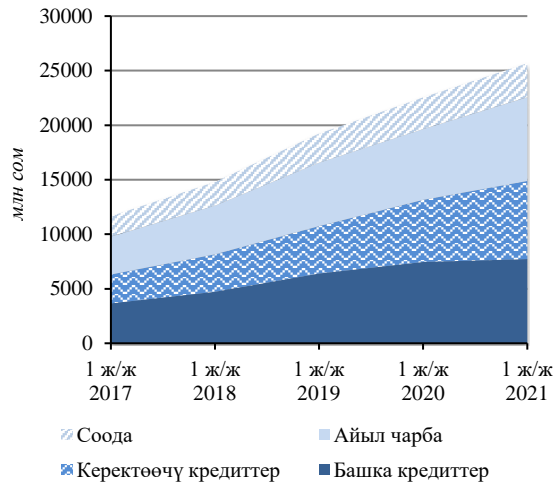
Тармактык концентрация

БФКУнун кредит портфели айыл чарбага берилген кредиттерде (БФКУнун кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 29,9 пайызы), ошондой эле керектөө жана соода кредиттеринде (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн тиешелүүлүгүнө жараша 27,9 жана 12,1 пайызы, 3.2.3-график). Айыл чарбаны кредиттөө жаратылыш-климат шарттарына олуттуу көз карандылыгы менен коштолгон.

Институционалдык концентрация

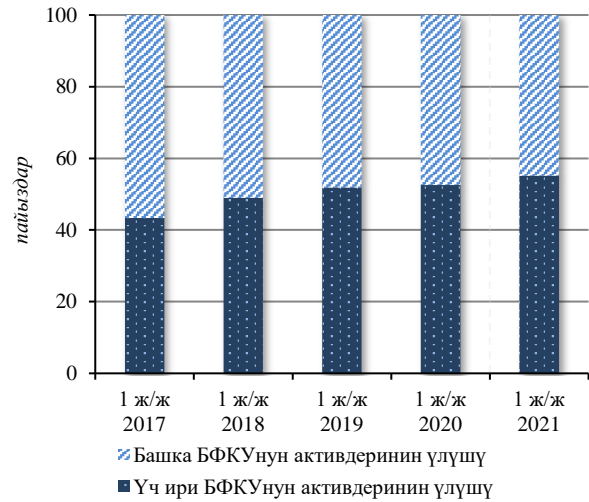
Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча үч ири БФКУнун активдеринин үлүшү 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 2,6 пайыздык пунктка көбөйгөн жана БФКУ секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 55,1 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУнун кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКУнун активдеринин институционалдык түзүмү

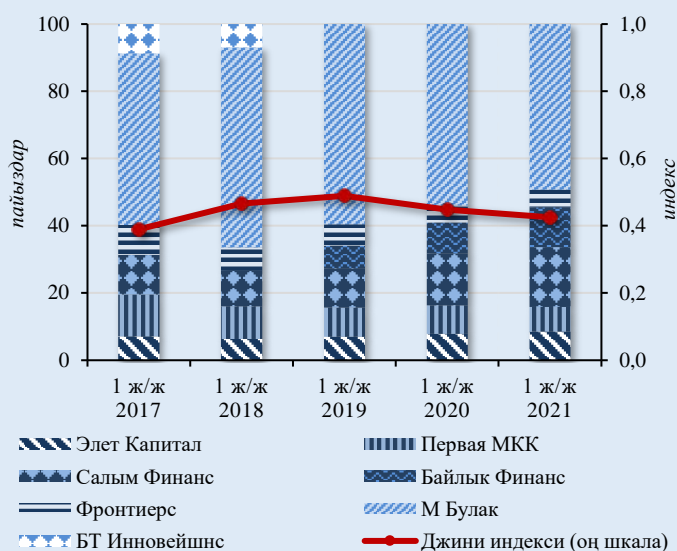
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү³⁰

Херфиндаль-Хиршман индекси

БФКУ секторундагы концентрациялануу тобокелдигин талдоо максатында, Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептелинген³¹. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча БФКУ сектору үчүн индекстин мааниси 1 483,5 пунктуу түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³², алынган маани БФКУнун активдеринин орточо концентрациялануусун же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы

Джини индекси

Джини индекси аталган БФКУнун активдерин бирдей бөлүштүрүлүшүн баалоо максатында эсептелип чыгарылган. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча индекс мааниси концентрациялануу деңгээлинин бир эле учурда төмөндөшүнөн улам 0,43 түзгөн (1-график).

Булагы: Улуттук банк

³⁰ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелинген.

³¹ $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүшү } i)^2$.

³² Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежеси колдонулган:

- индекс 0,1 (же 1,000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрациялануусу;

- индекс 0,1ден 0,18ге чейинки (же 1,000ден 1,800гө чейинки) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрациялануусу;

- индекс 0,18ден (же 1,800дөн) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку концентрациялануусу.

БФКУнун тышкы карызынын абалы

Отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 79,3 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын ири бөлүгү чет өлкөлүк финансы-кредит уюмдары тарабынан сунушталган кредиттерден (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 60,0 пайызы), калган бөлүгү эл аралык финансы институттарынын кредиттеринен (40,0 пайыз) турган.

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 1,9 пайызга кыскарган жана 66,0 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү

БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү

Кредит портфелинин сапатынын начарлашынын БФКУ секторуна тийгизген таасирин баалоо үчүн стресс-тест өткөрүлгөн.

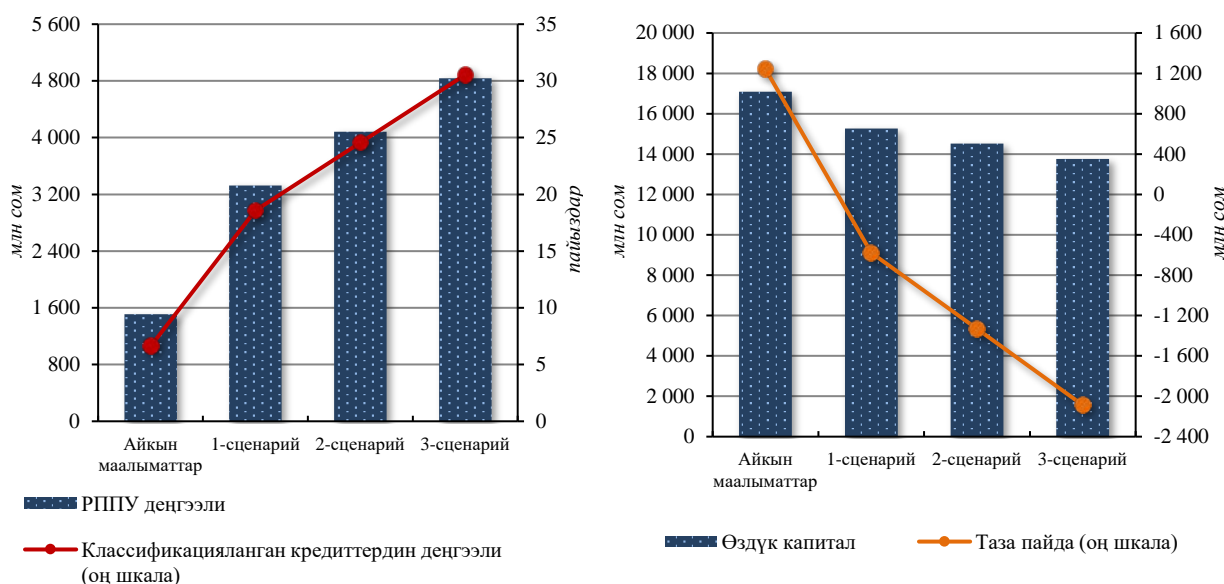
Стресс-тест өткөрүүнүн алкагында төмөнкүдөй үч сценарий каралган:

- 1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчиге өтүүсү “стандарттык”, “байкоого алынган”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бирдей жүрөт.

Бул стресс-тесттен өткөрүүнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелинде РППУ³³ көлөмү 120,5 пайыздан 220,7 пайызга чейин тандалып алынган сценарийге жараша көбөйгөн (3.3.1-график).

3.3.1-график. 2021-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөө жыйынтыктары

Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын акырындык менен төмөндөшүнө алып келе тургандыгын белгилей кетүү зарыл. Үч сценарий тең ишке ашырылган учурда БФКУ сектору тиешелүүлүгүнө жараша, 576,6; 1 331,9 жана 2 087,2 млн сом өлчөмүндө чыгым тартат (3.3.1-график).

³³ МФУ активдин суммасынан пайыздык катышта көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн жүзөгө ашыруу менен классификациянын тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУ түзүшөт:

- стандарттуу, пайыздарда - 0дөн 5ке чейин;
- байкоо алдындагы активдер, пайыздарда - 10;
- субстандарттуу, пайыздарда - 25;
- шектүүлөр, пайыздарда - 50;
- жоготуулар, пайыздарда - 100.

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары, пайыздар

	БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	18,6
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	24,6
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	30,5

Булагы: Улуттук банк

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун жыйынтыгында БФКУнун кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 12,0 пайыздык пунктка, 18,6 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 18,0 пайыздык пунктка, 24,6 пайыздык деңгээлге чейин көбөйүшү мүмкүн, ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашырууда – 23,9 пайыздык пунктка, 30,5 пайыздык деңгээлге чейин жетиши мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдиктер деңгээли алгылыктуу чекте катталган жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана камсыздандыруу депозиттери жана алдын ала төлөө системасы менен ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээли менен сакталган төлөм системаларынын тобокелдиктерди тескөө боюнча механизмдери аркылуу төлөм системаларынын эрежелеринде каралгандар менен шартталган.

Өлкөнүн финансы секторунун иш туруктуулугун аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасы төмөнкү компоненттерден турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);

2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы, электрондук акча менен эсептешүүлөр системасы, үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча системалар;

3. Финансылык билдирүүлөрдү кабыл алуу жана өткөрүп берүү үчүн инфраструктура (SWIFT сервис-бюросу, банктар аралык коммуникациялык тармак).

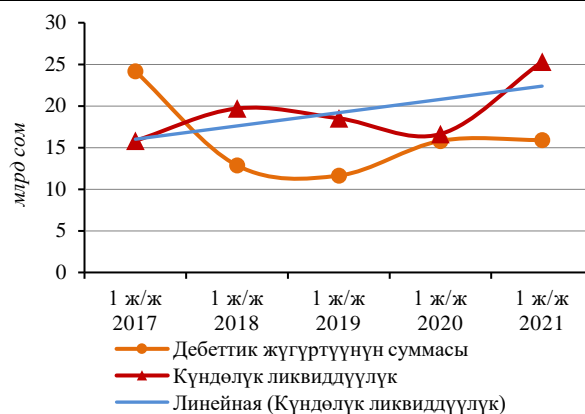
Төлөм системаларынын маанилүүлүгү критерийлерине ылайык³⁴ 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгында төмөнкү системалар таанылган³⁵:

- системалуу мааниге ээ төлөм системалары – ГСРРВ жана ПКС;
- улуттук төлөм системалары – ГСРРВ, ПКС жана «Элкарт».

ГСРРВ 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында штаттык режимде иштеген.

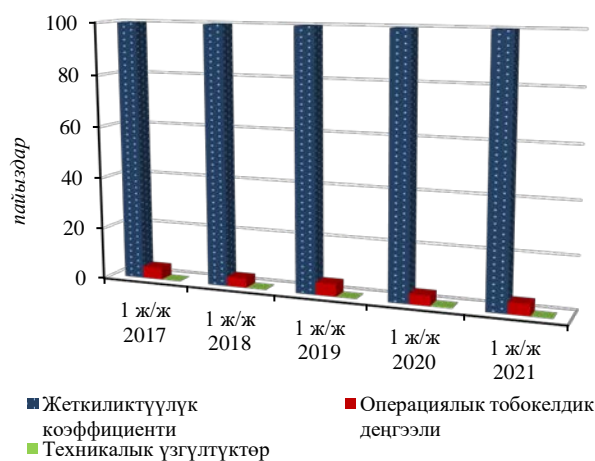
ГСРРВда финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогору деңгээлинин эсебинен системадагы

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

Булагы: Улуттук банк

4.2-график ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	1 ж/ж 2017	1 ж/ж 2018	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	99,9	100,0	99,8	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	4,6	3,7	4,9	4,0	4,5

Булагы: Улуттук банк

³⁴ Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 10-февралындагы № 2021-П-14/6-1-(П) токтому менен бекитилген.

³⁵ Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Төлөм системасы боюнча комитетинин 2021-жылдын 13-августундагы № 2021-ЗСД-КОМ-КПС-7/3 токтому менен бекитилген.

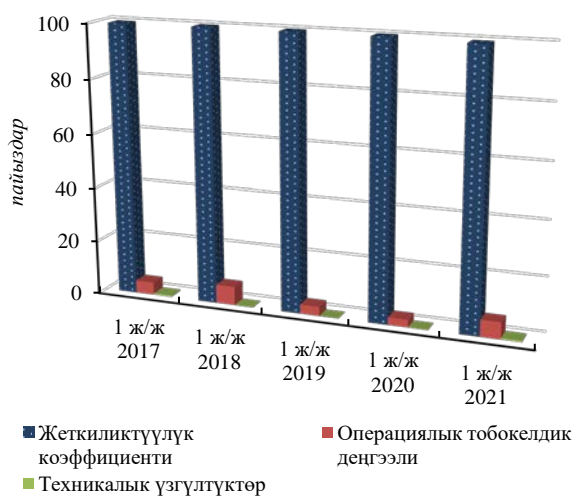
жүгүртүүгө карата төмөн бойдон калган: катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү (2020-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда) 52,3 пайызга көбөйүүнү көрсөтүп, 25,3 млрд сомду түзгөн.

ГСРРВ жеткиликтүүлүк деңгээли 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында жетишээрлик жогорку деңгээлде сакталып, 100,0 пайызды түзгөн, ошол эле учурда операциялык тобокелдиктин деңгээли, анын ичинде операциялык күндү узартууларды эсепке алуу менен 4,5 пайызды түзгөн.

Отчеттук мезгилде **пакеттик клиринг системасында** финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден дээрлик 5,3 эсеге арткан. Пакеттик клиринг системасынын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчеттук мезгил ичинде жогорку бойдон калып, 99,5 пайызды түзгөн. Бирок системада айрым катышуучулардын суроо-талабы жана системанын үзгүлтүктөрү боюнча узартылышын эске алганда, системада операциялык тобокелдик деңгээли 6,2 пайызды түзгөн.

Системалуу мааниге ээ төлөм системалары Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын негизги компоненттери болуп саналат, алардын ишиндеги үзгүлтүктөр өлкөнүн төлөм жана банк системасы үчүн системалуу тобокелдиктерге алып келиши мүмкүн, ушуга байланыштуу жогорулатылган талаптар колдонулат.

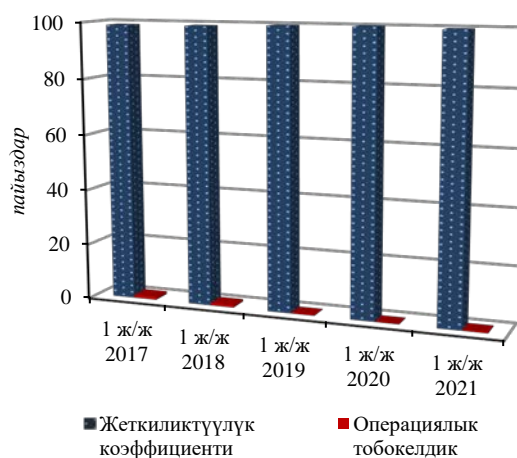
4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	1 ж/ж 2017	1 ж/ж 2018	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,5	0,04	0,0	0,1	0,5
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,8	100,0	100,0	100,0	99,5
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	4,6	6,9	3,4	2,8	6,2

Булагы: Улуттук банк

4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

	1 ж/ж 2017	1 ж/ж 2018	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	98,9	99,1	99,7	100,0	99,7
Операциялык тобокелдик, %	1,1	0,9	0,3	0,0	0,3

Булагы: Улуттук банк

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системалары. 2021-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында беш эл аралык система, «Элкарт» улуттук системасы жана «Элкарт-UPI³⁶» кобейджинг карттары иштеп турган.

Отчеттук мезгил ичинде «Элкарт» улуттук системасы менен 23 коммерциялык банк иш алып барган.

2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында системанын мониторингинин жана иштөөсүнүн жыйынтыгы боюнча анын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,7 пайызды, ал эми системада операциялык тобокелдиктер деңгээли техникалык үзгүлтүктөрдү эске алуу менен 0,3 пайызды түзгөн.

Акча которуулар системалары. 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү эл аралык акча которуулардын сегиз системасы аркылуу жүзөгө ашырылган.

4.1-таблица. Эл аралык акча которуулар системалары ортосунда агымдарды бөлүштүрүү

Акча которуу системанын аталышы	Кириш		Чыгыш	
	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %
Золотая Корона	51,8	57,3	84,0	80,1
Юнистрим	1,4	2,7	1,0	2,1
Вестерн Юнион	42,7	30,8	7,6	10,9
CONTACT	2,6	5,1	6,5	5,8
Money Gram	1,0	2,6	0,8	1,0
Жана башкалар	0,6	1,5	0,1	0,1
Бардыгы болуп	100,0	100,0	100,0	100,0

Булагы: Улуттук банк

2021-жылдын 1-июлуна карата, Кыргыз Республикасынын банктары оператору болуп саналган акча которууларынын 14 локалдык системасы иштеп турган.

Электрондук акча менен эсептешүүлөр системалары. 2021-жылдын 1-июлуна карата 2020-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда электрондук капчыктардын саны 4,1 млн ашык капчыкты түзүү менен 46,5 пайызга көбөйгөн.

Электрондук акча менен жүгүртүүлөрдүн көрсөткүчтөрү 2021-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда төмөнкүдөй калыптанган:

- электрондук капчыктар ортосунда акча каражаттарды которуу боюнча операциялардын көлөмү 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,5 эсе өсүп, 5,4 млрд сомду түзгөн, акча каражаттарды которуулардын саны 5,9 эсе көбөйүп, 2,7 млн операцияны түзгөн;

- электрондук акчанын ордун жабуу (накталай алуу) боюнча операциялардын көлөмү 55,0 пайызга көбөйүп, 10,3 млрд сомду түзгөн, операциялардын саны 2,0 млн операцияны түзүп, 2,0 эсеге көбөйгөн;

- отчеттук жылы электрондук акча менен товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө төлөө боюнча операциялардын көлөмү 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 21,8 пайызга көбөйүп, 4,1 млрд сомду түзгөн, ал эми операциялардын саны 12,6 пайызга азайып, 6,6 млн операцияны түзгөн.

- электрондук акчанын эмиссиясынын (чыгаруунун) көлөмү 14,6 млрд сомду түзүү менен 43,3 пайызга көбөйгөн, ошол эле учурда электрондук акчанын эмиссиясынын (чыгаруунун) саны 3,5 млн операцияны түзүү менен 36,4 пайызга азайган.

³⁶ “Кыргыз Республикасындагы банктык төлөм карттар жөнүндө” жобого ылайык кобейджинг картты - бул эки төлөм системасынын алкагында чыгарылган карт. Алсак, “Элкарт-UPI” Кыргыз Республикасынын аймагында “Элкарт” системасынын эрежелери боюнча тейленет, ал эми республиканын чегинен тышкары Union Pay системасынын эрежелерине ылайык тейленет.

Финансылык билдирүүлөрдү алмашуу каналдары. 2021-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү алмашуу SWIFT тармагы, “банк-кардар” тейлөө кызматы аркылуу ишке ашырылса, негизги агым SWIFT телекоммуникация тармагына туура келген.

SWIFT өзүнүн банк-корреспонденттери менен чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү коопсуз алмашуу үчүн банк системасы үчүн негизги канал болуп саналат. Бул тармакка катышуу үчүн финансылык оорчулукту азайтуу максатында, Улуттук банк айрым банктар менен биргеликте 2002-жылы SWIFT Жамааттык пайдалануу түйүнүн түзгөн, ал 2019-жылдын 1-январынан тартып SWIFT сервис бюросуна өзгөртүлүп түзүлгөн.

Учурда SWIFT сервис бюросу аркылуу Улуттук банк жана Кыргыз Республикасынын 14 коммерциялык банкы иштеп жатат.

2021-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм инфратүзүмү үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча 18 банк эмес системаны камтыган. Отчеттук мезгилде төлөм системаларынын эки операторунун лицензиялары кайтарылып алынган.

Отчеттук мезгилде алынган маалыматтарды талдоонун жыйынтыгында, төлөм системаларынын операторлору жалпы суммасы 37,8 млрд сомго 74,8 млн төлөмдү иштеп чыккан. 2020-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 99,1 пайызга жана тиешелүүлүгүнө жараша 4,0 пайызга өскөн.

Рынокто үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системасы көп санда болгондугун эске алганда, ушул сегментте атаандаштык өнүккөн.

V. БАНК СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базанын өркүндөтүлүшү, финансы-кредит уюмдарына бирдей укуктук чөйрөнү жана банктык кызматтарды көрсөтүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн түзүлүшү, негизинен банк системасы үчүн коронавирус инфекциясынын жайылышына байланыштуу кризистин кесепеттерин жөнгө салууга багытталган.

1. 2021-жылдын 27-январында COVID-19 коронавирус инфекциясынын жайылышынан улам кабыл алынган убактылуу токтодорду жокко чыгаруу максатында, Улуттук банк Башкармасы тарабынан № 2021-П-12/4-6-(НПА) токтом бекитилген. Бул токтом менен кыймылдуу мүлккө жана карыз алуучулардын кредиттерине мониторинг жүргүзүү, чет өлкө валютасында кредиттер боюнча кредиттик тобокелдикти баалоо деңгээли жагында жеңилдик берүү жана ликвиддүүлүк ченемдери боюнча талаптардын, ошондой эле Улуттук банкка отчет берүү мөөнөттөрүнүн аткарылышын убактылуу токтотуу тууралуу нормалар жокко чыгарылган.

2. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2021-жылдын 31-мартында өз ишине электрондук документтерди, атап айтканда: Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын маалымат системалары аркылуу алынган электрондук форматтагы документтерди кредиттөө жана банк эсептерин (аманаттарды) ачуу боюнча банктык кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоо үчүн колдонуу тажрыйбасын пайдалануу аркылуу банктык кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоо мүмкүнчүлүгүн тактоо максатында, № 2021-П-12/14-5-(НПА) «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтом кабыл алынган. Сунушталган киргизүүлөргө ылайык, аралыктан/обочо туруп тейлөө каналы аркылуу берилген кредиттин суммасы жөнөкөй электрондук кол тамга менен кол коюлган келишим боюнча 100 000 сомдон (чет өлкө валютасындагы эквивалент) жана мүмкүнчүлүгү кеңейтилген электрондук кол тамга менен кол коюлган келишим боюнча 200 000 сомдон (чет өлкө валютасындагы эквивалент) ашпоого тийиш.

3. Коммерциялык банктардын кепилдик фонддун кепилдиктерин кабыл алуусуна өбөлгө түзүү, ошондой эле кепилдик фонддун кепилдиктери менен камсыздалган кредиттерди классификациялоого карата талаптарды өркүндөтүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 19-майындагы № 2021-П-12/25-3-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр киргизилген. Бул өзгөртүүлөргө ылайык, Кыргыз Республикасынын мыйзамынын негизинде лицензияланган жана иши жөнгө салынган кепилдик фонддун кепилдиги менен камсыздалган активдин бөлүгүн коммерциялык банктар токтомдо аныкталган шарттарды сактаган учурда «нормалдуу актив» катары классификациялашы мүмкүн.

4. Ошондой эле Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 19-майындагы № 2021-П-12/25-2-(НПА) токтому менен коронавирус инфекциясынын жайылышына байланыштуу, кризистин банк тутумуна тийгизген таасирин жөнгө салууга багытталган Активдерди классификациялоо жана коммерциялык банктар жана айрым банк эмес финансы-кредит уюмдары тарабынан потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга тиешелүү чегерүүлөрдү жүзөгө ашыруу боюнча убактылуу эрежелерге өзгөртүүлөр киргизилген. Бекитилген өзгөртүүлөргө ылайык, сапаты коронавирус инфекциясынын жайылышынан улам орун алган жагдайларга байланыштуу начарлаган же начарлап жаткан активдерди, башкача айтканда, колдонуудагы кредиттерди үчүнчү реструктуризациялоого карата талаптар белгиленген. Өзгөртүүлөр коммерциялык банктарга ресурстарын мобилизациялоого жана калктын иш жигердүүлүгүн колдоого мүмкүнчүлүк берет.

5. Ислам каржылоо принциптерине ылайык операцияларды ишке ашырган финансы-кредит уюмдары үчүн бирдей укуктук чөйрөнү түзүү үчүн Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2021-жылдын 30-июнунда № 2021-П-12/36-3-(НПА) токтом кабыл алынган.

Бул токтом менен Улуттук банктын банктарга карата ислам каржылоо принциптерине ылайык операцияларды ишке ашырууда кредиттик тобокелдикти тескөө жана активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга тиешелүү чегерүүлөрдү жүзөгө ашыруу боюнча талаптар тууралуу ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр киргизилген.

ГЛОССАРИЙ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит уюму башка жак менен түзгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттар суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын сактоо мөөнөтү көрсөтүлбөйт, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча бул атайын институттар жана механизмдер топтому, алар өз ара суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – бул катышуучулар ортосунда кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталган жана алынган рынок.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаз боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагаздын ээси алган пайда ченеми (нормасы).

Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси – жарандардын квартира сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркы үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынын жеткиликтүүлүк коэффициенти – системанын пайдалануучулары үчүн алардын талаптары боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электр энергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бүтүндөй финансы системасынын күчтүү жактарын жана чабал жерлерин баалоо жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – жашоо минимумуна ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктардын жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Баалуу кагаздар рыногу – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсепке алуу жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишине байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана электрондук клиринг системалары, ошондой эле биржалардын жана аларга байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишине көзөмөл жүргүзгөн же аларды жөнгө салган улуттук өз алдынча жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондунун пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коом
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
АФКУ – Адистештирилген финансы-кредит уюму
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЕАЭБ – Евразия экономикалык бирлиги
Жер агенттиги – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жер ресурстары боюнча мамлекеттик агенттиги
ИДӨ – ички дүң өнүм
КЗ.1. – экономикалык ликвиддүүлүк ченеми
КЗ.2. – кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүк ченеми
КЗ.3 – дароо ликвиддүүлүк ченеми
КБ – коммерциялык банк
КБИ – керектөө баа индекси
КЖК – капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти
КММ – күйүүчү-майлоочу материалдар
КР УСК – Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
КР ФМ – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
Мамфинкөзөмөл – Кыргыз Республикасынын Экономика жана финансы министрлигине караштуу финансы рыногун жөнгө салуу жана көзөмөлдөө мамлекеттик кызматы
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФУ – микрофинансылык уюм
ПКС – пакеттик клиринг системасы
п.п. – пайыздык пункттар
ПРБО – мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган кам
ТСК – таза суммардык капитал
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
ФАО (FAO) – БУУнун Азык-түлүк айыл чарба уюму
ФКУ – финансы-кредит уюму
COVID-19 (COronaVIrus Disease 2019) – 2019-жылдагы коронавирус инфекциясы
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы
ROA (Return on assets) – активдердин кирешелүүлүк коэффициенти
ROE (Return on equity) – өздүк капиталдын кирешелүүлүк коэффициенти
VaR – пайыздык тобокелдик